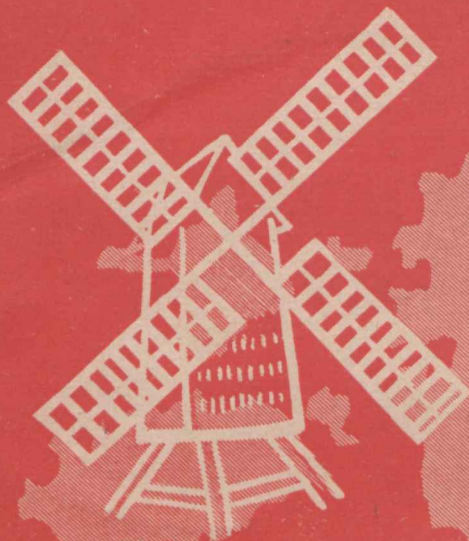

EESTI VESKI

SISU:

Meie jahu uurimise ja standardimise vajadusest. — M. Pill.

Söödateravilja jahvatus ja jahuveskid. — E. L.

Jahu hindamise andmed Rootsist.

Veemajandus ja veskite veejõud.

Jahu ja tema toiteväärtus.

Veskid, vilja kokkuost ja viljaturu korraldus.

Talinisu sortidest. — M. Pill.

Veejõud Eestis.

Ühingu tegevusest.

Majanduslik ringvaade.

Seadused, määrused, maksundus.

Mitmesugust.

NR. 3

SEPTEMBER

1938

Veskiomanikud, kes on ostnud Inglise

RUSTON

DIISEL- JA IMEVGAASIMOOTOREID,

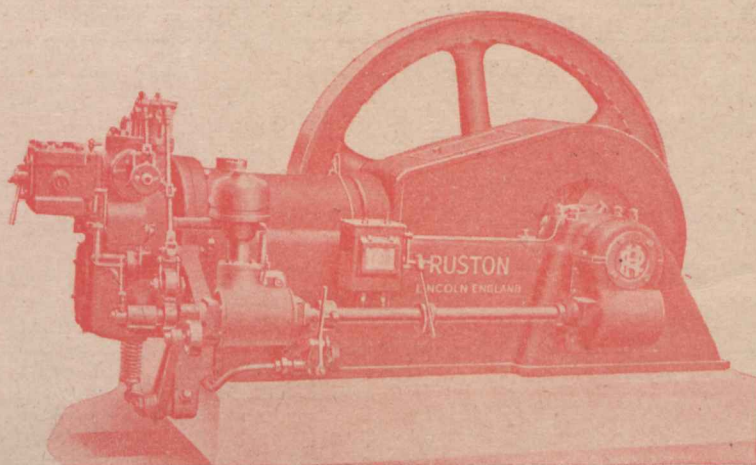
kinnitavad ühel meelel, et need on väga ökonoomsed, stabiilsed ja lihtsad käsitamises.

RUSTON

garanteerib töö ja materjali headust ja kütta-aine tarviduse hulka.

RUSTON

tööstustüüpi diiselmootorid töötavad Eestis Eesti Põlevkivi õliga, (umbes 7 senti kg, mille juures 1 h. j. tund tuleb maksma umbes 1,2 senti) ilma kolvi pigifamata.

Ruston imevgaasimootor klass G G.

RANSOMES

lokomobiilid, aurumasinad, heinaveskid jne.

ROBINSON

puutööstusmasinad, veskite spetsiaalmasinad, silod.

SANDERSON

kreis-, lint- ja kaatersaed, hõövelnoad, freesid jne.

STREAM-LINE

tarvitatud õli puhastusfiltrid.

*Kõik need on Inglise kvaliteet-
saadused, mis kindlustavad
Teile edu!*

Nõudke andmeid ja eelarveid.

V. M. LAUSSEN

Tallinn, Roosikrantsi 3-2. Tel. 466-26

EESTI VESKI

VESKIASJANDUSE AJAKIRI

Väljaandja: Üleriiklik Veskipidajate Ühing. Ilmub neli korda aastas.

Toimkond: V. Tamman, ins. Ferd. Peterson, ins. H. Tuuts, ins. H. Viirman, agr. M. Pill, dr. V. Sumberg, vann. adv. H. Sumberg, K. Parvei, G. Aavik, R. Siil, P. Jänes, H. Tiels, H. Rink. Toimkonna juhatus: V. Tamman, vastutav toimetaja, ins. H. Viirman, ins. H. Tuuts, K. Parvei ja H. Rink. sekretär. Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Kompanii 2, telef. 1-93. Tellimishind 1938. a. peale 2 kr., üksiknumber 60 senti. Kuulutuste hinnad: 1 lk. 25 kr., 1/2 lk. 15 kr., 1/4 lk. 10 kr., väikekuulutused 4 kr. ja 2 kr., kaanel ja tekstis 20% kallim. Ajakirja tellimisi võtavad vastu postiasutused ja ajakirja talitus. Posti jooksev arve nr. 2396.

NR. 3

Riigiraamatukogu

SEPTEMBER 1938

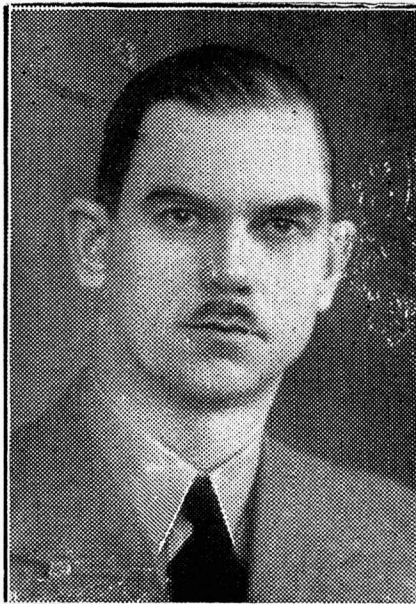
I AASTAKÄIK

Nr. S 3681

Sf 5184

Veskite tegevuse korraldamisele

Hra Majandusminister L. Sepp on asunud täie energiaga meie majanduselu korraldamisele ja selleks tähistele ülesseadmisele. Käesoleva aasta juulis pani hra Majandusminister oma otsusega mak-

Majandusminister
Leo Sepp.

ma ka ajutise uute jahuveskite asutamise keelu. Selle esimese korra paranemisele ja kindlustamisele nii majandusliku kui ka tehnilise edu sihis.

ministri poolt veskitööstuste tegevuse korraldamise alal, kus üles kerkinud mitmed lahendamist vajavad küsimused, on veskipidajad heameelega vastu võtnud ja loodavad, et see kaasa aitab veskite seis-

Meie jahu uurimise ja standardimise vajadusest

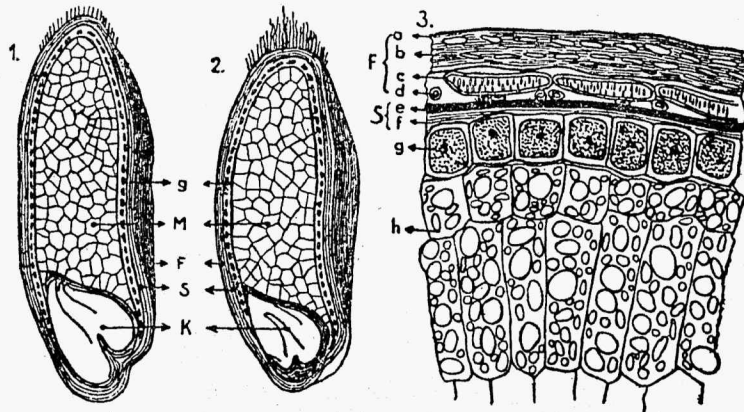
Agr. M. PILL

Jõgeva Sordikasvanduse juhataja

iljatera, näiteks nisutera, seisab koos pisikesest taime hakatusest — idust, idule kaasaantud leivakotist — toitkoest ning neid katvast kestaast.

hemad ja et viimased on valgurikkamad ning vähemate tärglise teradega.

Enne kui inimene toitkude toiduks tarvitada saab, on möldri mureks toitkude eral-

1. Rukkitera, pikuti läbilõige, 10 korda suurendatud. 2. Nisutera, pikuti läbilõige, 10 korda suurendatud. 3. Rukkitera, osa läbilõikest, umb. 200 korda suurendatud. M — toitkude, K — idu, F — viljakest, S — seemnekest, g — aleuronkiht, h — toitkoe rakud.

Vene ja Kanada nisutera koosseisus olevat (ümmarguselt):

idu — 2%,
toitkude — 85%
ja kesta — 13%.

Idule kaasaantud leivakotti — toitkude tarvitab inimene toiduks. Toitkude välimine kiht erineb suuresti seesmistest toitkude kihtidest. Selle välimise kesta all oleva toitkude kihi rakud on kandilised, paksu seinaga ja seisavad tihedalt kõrvuti. Need rakud sisaldavad rohkesti valku ja õli. Selles nõndanimetatud aleuronkihis leiduv valk (proteiin) pole aga mitte see teraliimis (Kleberis) leiduv valk, mis nisu küpsetusvõimet tõstab. Küpsetusvõime mõjutaja valk asub ühes tärglisega toitkude teistes, aleuroni all asuvate kihtide rakkudes. Märkimisväärne on, et toitkoel sisemised rakud on suuremad ja välimised, aleuronikihtile lähemad, on vä-

da kestaast, mis toitkoega kõvasti kokku kasvanud, teise sõnaga, nisust valmistada jahu, mis oleks kestavaba või sisaldaks võimalikult vähe kesta osasid. Moodsate sisseadete ja võtete peale vaatamata ei lähe see siiski veel korda, ikka jääb kesta osade külge toitkoede välimisi valgurikkaid osakesi ja jahu hulka satub kesta kübemekesi, muidugi seda rohkem, mida rohkem tahetakse jahu välja jahvatada.

Meie nisu on väärtuse poolest küll mitmeti hinnatud, aga nisu ega ka rukki jahu kas pole sugugi, või on koguni vähe sisuliselt hinnatud. Jahust valmistatud leib ja sai on küll hindamisel olnud.

Kuidas jahvatuse järgud või astmed jahu keemilist koosseisu muudavad, seda näitavad selgesti siin tabelis nisu ja rukki jahvatussaaduste keemilise koosseisu andmed (P. M. Neumanni järgi). Esiteks on toodud

Jahvatussaaduste keemiline koosseis (kuivaines).

	Mineraalosi (tuhka) %	Rasva %	Proteiini %	Süsivesinikud %			Pantasaane
				Suhkur	Tärklis	Kiud	
Nisu, teras	1,92	2,29	15,46	5,19	66,25	2,51	7,94
jahu 0—30	0,49	1,14	13,24	2,14	79,29	0,12	2,59
„ 30—70	0,88	1,36	15,08	4,67	74,69	0,20	3,37
„ 70—75	2,36	4,04	19,36	8,50	61,13	1,05	5,52
„ 75—80	3,32	4,63	20,35	9,97	47,18	3,09	11,62
kliid 80—89	5,82	5,38	18,30	9,02	15,65	9,75	22,52
„ 89—93	7,59	5,15	17,39	8,56	8,74	11,33	30,49
„ 93—98,5	7,34	5,18	17,39	8,67	14,14	9,69	29,32
Rukis, tera	1,95	1,88	11,61	8,75	60,33	1,97	8,45
jahu 0—30	0,46	0,69	6,70	4,65	81,53	0,07	3,55
„ 30—60	0,94	1,43	11,00	7,18	69,44	0,40	5,25
„ 60—65	1,74	2,29	14,47	8,78	60,27	0,93	7,02
„ 65—70	2,09	2,71	16,58	11,45	55,40	1,22	8,13

nisul ja rukkil andmed terade keemilise koosseisu kohta. Teradele järgnevad jahvatussaaduste andmed. Nimelt mitmesuguse jahu ja kliide kohta. Mitmesuguste jahude jahvatusaste on märgitud esimeses püstreas. Säält tähendab 0—30, et on kõige pealt võetud 30% jahu, 30—70 tähendab, et kui 30% jahu võeti, siis võeti pääle selle 40% jahu, kahe korraga võeti kokku 70%, siis kolmas kord jahvatati veel 5%, eelmisega kokku 75%, jne. Kui nüüd mitme astme jahude keemilisi koosseise omavahel võrdleme, siis näeme näiteks nisujahude juures, et rohkema väljahvatussega viimastel jahudel järjest tõuseb tuha, rasva, proteiini, suhkru, ja pentasaanide sisalduse protsent, kõvasti langeb aga tärklise sisaldus.

Need andmed meie nisu saadustele küll ei vasta, sest meie nisu on üldiselt näiteks proteiinivaesem, aga meie nisu ja jahvatussaaduste koosseis peab muidugi ka rohkema väljahvatussega muutuma kindlasti samal viisil kui tabelis toodud andmed.

Et meie turul liikuvate nisujahu sortide väärtuse kohta ülevaadet saada, tuleks nende koosseisu kohta analüüsimise teel andmed muretseda. Neid andmeid võiks edaspidi kasutada meie nisujahude standardimisel.

Et tarvitajaskond ostu juures teaks, mis jahu ta ühe või teise kaubamärgi all saab,

selleks tuleks meie jahud väärtuse järele klassitada. Klassitamise aluseks tuleks võtta mõni tähtsam omadus, mis jahu väärtust kõige paremini ära tähendab. Senini on selleks tarvitatud jahu väljahvatusse protsenti, jahu värvust ja viimasel ajal tuha sisalduse protsenti. Ei jahvatusse protsent ega jahu värvus polnud selleks kuigi kindlad, nad kõikusid paljudel asjaoludel.

Mineraal- või tuhaaineid sisaldab nisutera kõige vähem toitkoos (umbes 0,3%). Säält väljapoole tõuseb tuha sisalduse protsent järjest, jõudes kõrgemale protsendile aleuronkihis (umbes 7%) ja langedes vähekestas (umbes 6%). Arusaadav, mida rohkem jahu välja jahvatatakse nisust, seda rohkem läheb jahu hulka aleuronkihi ja kesta osi, mis sisaldades rohkemal määral mineraalaineid, tõstavad tuhasisalduse protsenti viimastes jahudes. Neil kaalutlustel võib tuha protsendi järele ütelda, mitu protsenti kesta osi ja mitu protsenti toitkoos osi (puhast jahu) jahus on. Nii näiteks (E. Simon), kui on jahul

tuhasisaldus %	kesta osi %	toitkoos osi %
0,30	0	100
0,36	1	99
0,41	2	98
0,47	3	97
0,53	4	96
0,58	5	95
0,87	10	90
1,72	25	75
3,15	50	50
4,57	75	25
6,00	100	0

Veesisaldus, peensus, lõhn, maik, värvus, hapesus, päämiselt hää küpsetusvõime, jne. on kõik ka tähtsad jahu väärtuse hindamisel. Praeguse kirjutuse ülesanne pole kõigi nende juures pikemalt peatumine, vaid näitamine, kui mitmesuguse koosseisuga jahu eri jahvatusprotsentide järele on ja et ka meie jahu tuleks väärtuselt hindamisele võtta, et saadud andmeil koostada jahu tüüpe või klasse, mille omadused tarvitajaskonnale oleksid juba ostes teada.

Söödateravilja jahvatus ja jahuveskid

Nagu mujal, nii ka Eestis aasta-aastalt teravakujuliseks muutunud põllutöölise puudus on sundinud põllumehi mõtlema tõsiselt põllumajanduse ratsionaliseerimisele. Koostatud ratsionaliseerimise kavades on nähtud tähtsama tegurina tööjõu küsimuse lahendamise alal põllumajanduse mehhaniseerimist kõigis selle üksikalades ja eriharudes.

Et meil Eestis kui väiksemasstaabilisel territoriaalüksusel iga rahvamajandusala seoses tihedalt teisega, üks mõjutegur või väljendusvorm tingib ehk põhjustab teise järgmise või jälle muudab nende suunda, siis ka veskitööstuse huvid ja tuleviku teotsemisvõimalused on seoses tunduval määral põllumajanduse mehhaniseerimise püüdega. Mõeldud on siinkohal nimelt põllumajanduse mehhaniseerimise kaudu osalist loomasöödajahu jahvatuse äralangemise võimalust meie tööstuslikuks otstarbeks rajatud veskitelt. Meie põllumajanduslikes ajakirjused on avaldama hakatud mõtteid, et talundites tööjõu ja tööaja kokkuhoidmiseks loomasöödajahu jahvatamist teostada tuleks ainult põllumajanduse oma jõumasinate kaudu. Sama näevad ette ka Põllutöökoja ja Põllutööministeeriumi põllumajanduslikud ratsionaliseerimise ja mehhaniseerimise kavad.

Eriti töötab olukord muutuda meie taludes, kui nende jõumajandust korraldama asutakse külade elektrifitseerimise kaudu, mis lähema aastakümne sihikindlaid ülesandeid ja mille teostamisele osaliselt juba praegu asutud.

Eesti põllumajanduse eeskujumaaks on olnud Taani, kelle kogemuste järele meil põllumajanduse aladel toimida püütakse. Nii on ka põllumajanduse mehhaniseerimise alal Taani meile eeskujumaaks seatud, kelle põllumajandusmasinate rohkus on meie eriajakirjades sageli allakriipsutamist leidnud. Taani taludes on elekter tõesti suure hooga läbi löönud, kuna elektrimootor käivitab siin peale hekslimasina, kreissae, juurviljapuhastaja ja -purustaja, kartulipesija, lüpsimasina j. m. ka veel loomasöödajahu jahvatamise veskeid. Ja 70 protsendil Taani taludel on omal 5—6-hobusejõuline söödaviljaveski.

1923. aastal 194.000 Taani talundi kohta saadud andmeil, selgus, et sel ajal kasutamist leidsid neis taludes:

elektrimootoreid	39.636	käitist
mitmesug. plahvatusmootoreid	14.783	„
aurumasinaid ja lokomobiile	8.085	„
traktoreid	2.005	„
tuuleveskeid	6.100	„
teisi tuulemootoreid	10.500	„

Siinjuures olgu märgitud, et Taani on oma 42.931 km² suuruse üldpindalaga märksa väiksem Eestist, kuid seejuures ära elatab üle 3 korda rohkem elanikke.

Kui nüüd arvestada üldise põllumajanduse mehhaniseerimise intensiivsemaks ja süvenenumaks muutuva tungiga kogu maailmas, eriti aga just Eestile eeskujumaadeks olevates riikides, arvestades seejuures ka veel meil teravamaks muutuva põllutöölise puudusega, kui ka sellega, et meie põllumajandus kasustatavate masinate arvuga teistest maadest mitmekordselt taha jääb, siis osutub küll kindlaks, et meie põllumajanduses on algamas hoogsam mehhaniseerumine.

Meie põllumajanduse ratsionaliseerimise eeltöödel seisab seljataga juba mitmeaastane minevik. Juba 1936. a. Põllutöökoja poolt koostatud põllumajanduse edendamise kavast leidub järgmine lõige põllumajanduse mehhaniseerimise osas (vt. „Põllumajandus“ nr. 38 — 1936. a.): „On rida töid, mida võiks teha mehhaaniliste seadete abil ja mis teatud määral võimaldavad ka kokkuvõtteid inimtöös. Hekslilõikikus, juurvilja- ja kartulipurustamine, turbapurustamine, veepumpamine, lihtjahvatus j. m. Nendele töödele seltsib rida teisigi, mis võiksid olla tehtavad ühe jõu ja aabiga. Paiguti on võimalik kasutada selleks tuule või vee jõudu. On tarvis koostada selliste jõuallikaga — kaasa arvatud ka elekter, ja selgitada nende sobivust meie taluoludes.“ (Sõrendatud trükk minu.)

Kui kõrvutada selle seisukohaga käesoleval aastal meie põllumajanduse eriteadlaste poolt avaldatud seisukohti põllumajanduse mehhaniseerimise suhtes, siis näeme, et see seisukoht, mis võetud omaks juba mõne aasta eest, muutunud pole ka tänapäev. Sama suund valitseb ka praegu, nagu tõendab seda Agronoomia's nr. 8 — 1938. a. avaldatud märkus ins. V. Nurga referaadis: „Elekter talus loob talutööde mehhaniseerimiseks suu-

red võimalused, kuna elektriga saab mehhaniseerida loomatoidu peenendamist, vilja- ja hvatamist, loomade jootmist, lüpsmist jne.“

Need soovitud, ettepanekud ja seisukohad pole ka jätnud avaldamata mõju meie põllumajanduse mehhaniseerimise tegelikule käigule. Kuna ka Põllutöoministeeriumi põllumajanduse ratsionaliseerimise komitee kavad omaks võtnud umbes samasuguse põhimõtte, siis meie põllumajanduskonventide ja masinatarvitajate ühingu koosolekutel ning nõupidamistel on hakatud arendama mõtteid, mis seoses juba kindlalt uue põllumajandusliku töötlemisvõimaluse organiseerimisega ja millised mõtted näevad ette muuseas ka loomasöödajahu jahvatamise edaspidi just väljaspool praegusi veskeid. Isegi tegelikke mooduseid on asutud otsima, kuidas teha seda kõige soodsamini ja otstarbekohasemalt.

Kuigi esialgu veel aastaid ja vahest isegi pikemat ajavahemikku nõuab, enne kui meil suudetakse sellises ulatuses ja sellistes üksikasjades teostada põllumajanduse mehhaniseerimist, kui toimunud see paljudes teistes maades, siiski on käesolevaga kerkinud päevakorraks probleem, mis meie veskipidajaid kõigi nende laiades hulkades eriliselt huvitama peaks. Ja ei oleks üleaarne, kui meie veskipidajad selle probleemi suhtes juba aegsasti ettevalmistatud oleksid. Kuigi meil pole täpsemat statistikat selle kohta, millise kvantitatiivse osatähtsuse omab üks või teine viljaliik jahvatamise alal meie veskimajanduses, teame kaudseil andmeil siiski, et söödateravili umbes 50 prots. meie veskite tegutsemisvõimalustest moodustavad. Ehkki küll mitte just päris täpse, kuid siiski kaunis ülevaatliku pildi meil omatarvituseks ja seejuures suurelt osalt ka jahvatamiseks kasutada olevate teraviljade kvantumite kohta annavad järgnevad andmed:

Teravilja üldkogusest jäänud inim- ja loomatoiduks (kvintaalides):

	1935.—36. t.-a.	1934.—35. t.-a.	1933.—34. t.-a.
Toiduvili . . .	2.057.330	2.595.806	2.339.194
1. Rukis . . .	1.507.175	1.887.090	1.754.210
2. Nisu . . .	512.162	663.444	555.292
3. Muud viljad	37.993	45.272	29.692
Söödavili . . .	2.582.150	3.184.469	2.093.993
4. Oder . . .	760.181	969.239	634.858
5. Kaer . . .	1.105.351	1.328.110	903.909
6. Segavili . .	716.618	887.120	555.226
Kokku teravili	4.639.480	5.780.275	4.433.187

Kuigi osa söödaviljast teradena kasutamist leiab nii põllumajanduses kui ka sõjaväes, eriti just kaertest, osutub veskite jahvatamiseks langev söödavilja osa siiski küllalt suureks. Kui nüüd Taani eeskujul kujuneks ka meil olukord selliseks, et 70 prots. taludest ise loomasöödajahu jahvatama hakkavad, siis langeks ära veskitest söödavili peaaegu saja-protsendiliselt. Kuid ka Saksa 40 protsendiline talude loomasöödajahvatus oleks suureks kaotuseks meie veskitööstusile. Seda pealegi olukorras, kus meie veskid juba praegu töötada ei saa täie koormatisega.

Meil on kehtimas praegu uute veskite asutamise keeld ja seda just nimelt selle tõttu, et kaitsta olemasolevate ja praegu töötavate jahuveskite huvisid, parandada nende tegutsemisvõimalusi. Selle keelu kehtimapanekuga on loodud Majandusministeeriumi juurde ka veskite uurimise komisjon. Loodetavasti see mitmekülgse koosseisuga komisjon leiab juba isegi, et meie veskite töövõimalused kaugeltki selliselt ideaalseteks ei osutu, et nende töökostost mahakustutada võiks mingeid kvantumeid teiste tegutsemisalade kasuks. Selleks pole ka elulisi vajadusigi.

On väidetud, et põllumajanduslikud veod ja seejuures väga suurel määral ka viljaveod ümmarguselt 60% kogu põllumajanduslikkudest tööd moodustavad ja nii siis viljakuse tõstmise mehhaniseerimise näol vedude alal üheks tõhusamaks abinõuks olevat töö kokkuhoiu saavutamisel (vt. Agronoomia nr. 3 — 1938. a. lk. 190).

Kuid kuidas on lugu veskivedudega jahvatamise otstarbeks? Meil on praegu veskite võrk juba niivõrd tihe, et vaevalt üle 5—10 km raadiusega piirkonda leidub, kus veskeid poleks. Meil on veskipidajad juba ise korraldama hakanud jahvatajate järjekorda töö ootamisel. Et veskites olemas pea kõikjal telefon, siis selle kaasabil saaks edaspidi veelgi soodsamini ajakokkuhoiu probleemi lahendada, et ootamised üldse enam vajalikud pole. Kui töötarvitajad ise ka hoolitsevad, et igakord mitte väikeste kvantumitega veskile ei sõidaks, vaid aja kokkuhoiu mõttes suuremaid viljakvantumeid korraga jahvataks, siis ajakaotuse probleem kaotaks üldse suure osa oma teravusest. Lõpuks ju vilja jahvatamine toimub sellistel ajajärkudel, mil välised põllutööd üldse nii koormavad pole, sügisel enamasti siis, kui välistööd juba lõppenud. Ja suvel kui aja ja tööjõu probleem meil kõige teravam, üldse jahvatamas ei käidagi.

Nii et sellest küljest küll mingit erilist tarvidust pole veskimajanduse tegevusaladelt ülesandeid üle viia põllumajanduslikule tegutsemisalale. Ja kui meil lähemas tulevikus

ühistegelikud tööstused ja võimaluse korral ka ühistegelised ärid tööle tahetakse rakendada oma põllumajaduslike klientide vedude sooritamiseks, siis ka veskimajanduse alal, kui selleks tõesti tungiv tarvidus peaks tekkima, veskipidajad leiavad ehk võimaluse veskiautodega, kus neid on, oma klientide jahvatusvilja transporteerimiseks.

Teine asja külg seisab jahvatushindades. Käesoleval aastal eriti põllumajanduskonven did mõnel pool on arvustanud jahvatushin dade norme, tunnistades need paiguti kõr gekse. Ei suuda aga kuidagi uskuda, et põllu majanduse enese kaudu jahvatuskulusid ma dalamale suudetakse viia praeguste jahuves kite hindadest, kus need praeguste töötlem istingimuste ja suure võistluse juures juba isegi madalad. Ja eriti praegustes oludes ei leidu mingisugust jõuallikat, mis võimaldaks jahvatuskulusid alandada, pealegi väikese viisilise töötlemise juures. Kui aga avanevad põllumajandusele odavad jõuenergia saamise võimalused, kas või elektri näol, siis samal

ajal need võimalused muutuksid kättesaada vaiks ka veskimajandusele ja vastav kulude tase langeks siis ka jahuveskites.

Jälgides kogemustega maade põllumajan dusliku söödateravilja jahvatamise arengu käiku, näeme, et seal koduse jahvatamise vai mustus juba jahtumas. Seda esijoones just Saksamaal, kus riikliku rahvamajanduse seisukohalt põllumajanduslikud lihtveskid isegi kahjulikkudeks tunnistatud. Üldse on Sak samaal huvi põllumajandusliku lihtjahvatuse vastu vaibumas.

On ju lõpuks põllumajandusel rohkearvu liselt muidki palju otsemaid ja tuluandva maid ülesandeid ning tegutsemisvõimalusi, eriti just meil Eestis. Kui meie teistest riikidest oma tootmisaladel põllunduses ma ha oleme jäänud, siis on loomulikum, kui meie intensiivmajandusele asume otseste üles annete kaudu ja kaudsed ning kõrvalisemad alad ratsionaliseerimise kavades üldse kõr vale jätame.

E. L.

Jahu hindamise andmeid Rootsis

Riigi sellekohase ameti ülesandel hindab Rootsis jahu Svalöfi sordikasvandus, kus selleks olemas tarvilise sisseseadega laboratoorium.

Et praegu meil kõne ja hindamise all meie turul müügil oleva jahu väärtus, siis toome siin hin damise andmed 1937. a. sügisel Rootsis hinnatud jahu kohta.

Jahu on Rootsis hinnatud puhtuse ja tüübi, peensuse, värvi, proteiini ja veesisalduse, diastaa-

siseisu ja küpsetusomaduste poolest. Küpsetusvõimet hinnatakse peale prooviküpsetuse veel Brabenderi farinographi ja fermentographi abil. Kuna meie riigis need viimased aparaadid puuduvad, siis jätame nende abil saadud jahu hindamise andmed toomata, sest ilma pikema seletuseta ei ütleks nad meile midagi.

Proovid on kogutud seitsmest suurest veskist. Siin on toodud andmed kahe jahu — ekstra jahu (kärnmjöl) ja pagarijahu kohta.

Ekstrajahu:

	7 proovi keskm.	Kõikuvus
Niiskuse sisaldus %	15,2	14,7— 15,6
Tuha sisaldus %	0,40	0,34— 0,46
Üldproteiini sisaldus %	9,1	8,5— 9,7
Diastaasi seis MÜ	20,7	16,9— 23,0
Taina väljaand g	159,6	159,0—160,0
Proovipätsi maht sm ³	806,0	756,0—884,0
Pätsi kuju (6-hää, 1-halb)	4,9	4,0— 5,5
Pätsi sisu urbusus	4,1	3,5— 5,5

Pagarijahu:

	7 pr. keskm.	Kõikuvus.
	15,1	14,7 — 15,5
	0,50	0,46— 0,56
	10,9	10,5 — 11,1
	18,6	16,0 — 21,8
	161,7	161,0 —163,0
	949,4	927,0 —972,0
	5,4	4,0 — 6,0
	4,2	4,0 — 4,5

Tabelis toodud andmete selgituseks tuleb märkida:

1. Tuha- ja üldproteiini sisalduse andmed on toodud 15,0% niiskusega jahu kohta.
2. Üldproteiin on määratud Kjeldahli järele, kus juures N on korrutatud 5,70.
3. Diastaasi seis ehk suhkrusünnitamise võime (tärglisest) on toodud Molini üksustes (MÜ).
4. Taina- ja saiaväljaanni andmed käivad 100 g jahu kohta.
5. Proovipätsi taina valmistamisel on tarvitatud parandusabinõusid (linnaste ekstrakti, suhkrut ja bromaati).
6. Pätsi sisu urbsust on hinnatud Mohs'i kava järele.
7. Rootsi normide järele nõutakse: tuha sisaldust ekstra jahus 0,36—0,40%, pagari jahus 0,50%,

üldproteiini sisaldust ekstra jahus 8,0%, pagari jahus 9,5%, diastaasi seis ekstra jahus mitte üle 28,0 MÜ, pagari jahus rohkem, taina väljaand ekstra jahus 159—160 g, pagari jahus 161—163 g, proovipätsi maht ekstra jahus 700—750 sm³, pagari jahus 750—800 sm³.

Jahu peensuse määramiseks tarvitatakse sõelu nr. nr. 9, 12 ja 15. Üldiselt läheb ekstra jahul 75%, aga pagari jahul 85% nr. 15 sõelast läbi.

Jahu värvi märgitakse: valge, kollakasvalge, valkjas-kollane, hallikas-kollane, kollane, kollakas-hall, valkjashall.

A. Akermani ja J. Lindberg'i andmeil M. P.

Veemajandus ja veskite veejõud

Kodumaa üldmajanduslik areng iseseisvuse ajal, eriti viimaseil aastail, on olnud võrdlemisi hoogne ja viljakas. Kaasa on aidanud sellele majanduselu pidevale tõusule ka meie veemajandus. Peitub ju veemajanduses suur energiakogus, mis on tähtsamaks rahva elujõuallikaks ja elusooneks, millest ja mille kaudu toimub riigi organismi üksikosade, teiste riiklikkude elundite elustamine ja toitmine. Sellepärast, rakendades edasi veemajanduse energia kogust intensiivsele tööle, mobiliseerides kõiki abinõusid, et tõsta ja soodustada veejõu kasutamist ja rakendamist, mis senini kas puudulikult või ainult osaliselt toimunud, pakume parima päranduse tulevikule, avardame üha mõjuvamalt rahva tegevusvälja, muudame isegi maa üldist ilmet.

Veemajanduse ühe tähtsama liigina, veejõudude suurema tööstusliku kasustajana esinevad meil maal asuvad vesiveskid. Vee jõumasinate üksuste arv jahutööstusis on 599, s. o. 75 prots. veejõumasinate koguarvust. Selle tööstusliigi koguvõimsus moodustab 6.906 hob.-jõudu. Saeveskites kasustatakse 43 veejõuseadet võimsusega 535 hob.-jõudu; maal asuvais villakraasimis- ja ketrus-tööstusis kasustatakse arvult umbes 50 veejõuseadet. Seega kogu Eesti jõgedel ülesseatud 747 veejõuseadmest leiab kasutamist teraviljajahvatuse, laualõikuse, villakraasimise ja -ketramise alal umbes 700 veejõumasinat, mille koguvõimsus moodustab ümmarguselt 10.000 hobusejõudu.

Kuid veemajanduse üldised töötulemu-

sed ja sellega seoses veemajanduse jõuline areng on sõltuv veejõu kasutamise tingimustest, veejõu rakendamise ulatusest ja intensiivsusest. Olgu ise küll energia allikaks, hoogsaks ja voolavaks rakendusvahendiks, ei salli veejõud majandamisel siiski ebastabiilsust, püsimatust, järjekindlusetust, erilisi vapustusi ja kunstlikke forsseerimisi. Võiks öelda, veemajandus on konservatiivne ja tasakaalukas, mille arengu taseme tõstmine tohib toimuda ainult rahu õhkkonnas, ülesehitava rahuliku töömeeleolu tähe all.

Mis puutub Eesti veskitööstuse olukorda, siis on küll iseseisvuse ajal seadusandlikul teel kõik maal asuvad vesiveskid tööstuslike ettevõtete liiki arvatud, lugedes neid veskeid iseseisvaiks tööstusüksusiks, kuid seega neile veel mitte täielikku püsivust ja pidevat arenemist kindlustatud. Tuleviku väljavaated jäävad igatahes sõltuvaks veskeile rakendusliku veejõu ulatuse äramääramisest ja kindlustamisest, samuti kui jõumasinate intensiivsemale rakendamisele soodsate eelduste ja tingimuste loomisest. Lühidalt öeldes — veskimajanduse edasine areng oleneb veskitele veejõu kasutamiseks püsiva ja kindla aluse loomisest, sest veskimajanduse töökaavad ei ole koostatavad üheks ega kaheks aastaks, vaid tingitult veskimajanduse tasakaalukast ja üldse veemajanduse konservatiivsest iseloomust, peab ette nägema seisukohti ja töövõimalusi pikema ajaks. Sellepärast ka veskimajanduse edendamise sihid ja selleks tarvitavad võtted ning alus, millele nad

tuginevad, ei ole vahetatavad iga aasta, vaid peavad osutama püsivaiks ja järjekindlaiks, osutama kauaaegsete kogemuste viljaks.

Tähtsamaks, kindlamaks ja mõjuvamaks raamistikuks veemajanduse arengule, veejõudude rakendamise ja kasutamise korraldamisele ning reguleerimisele osutuvad kõikjal riiklikud seadused, määrused ja muukujulised normid. Eestis see raamistik senini on olnud kahjuks katkendiline, ebastabiilne ja ebaühtlane. Seaduste ja määruste käsitlemine ning tõlgendamine on võimaldanud mitmesuguste eri seisukohtadele asumist, hüppelisi üleminekuid ja isegi ebaõiglasi arusaamisi. Senini meil kehtinud ja meie veemajandust käsitlevad seadused ei vasta enam oma sisult nüüdsel elu nõudeile. Pealegi on veeseaduste üksikud osad laiali mitmesuguseis eriseadusis. Näiteks kehtib meil praegu korraga viis eriseadust veemajanduse alal ning teist niipalju nende seaduste muutmisi ning muukujulisi norme. Neist seadusist on meile kõigile eriti tuntud Balti Eraseadus veskipaisude kohta käivate paragrahvidega, samuti kui veneaegne veejõudude kasutamise seadus. Niisugust suurt hulka seadusi käsitada osutub paratamatult raskeks. Oleks loomulik, kui kõik veeõigust puudutavad seadused koondataks ühte tervikulisse veeseadusse. Niisuguses tervikulises seaduses oleksid käsitletud teatud alad omaette peatükkidena. Seesugune ühtekoondamine aitaks seadust tublisti lihtsustada ja kergendada ta käsitlemist. Ka looks see kõikides eri küsimustes enam-vähem ühtlase asjaajamise ja edasikaebe korra.

Praegu kehtivate seaduste käsitlemise juures on kerkinud üles palju niisuguseid küsimusi, mis loonud pinevaid vahekordi, tekitanud vaenulikkust ning hävitanud rahuliku ülesehitava meeleolu.

Et seesugused pinevad vahekorrad tekkinud ühest küljest veeühingute, kui maaomanikkude kollektiivide ja teiste küljest üksikute veskiomanikkude vahel, siis tuleks muuta või täiendada seadusi, et saaksid kooskõlastatud nii veskipidajate kui ka maapidajate huvid ühise rahu ja rahulikult ülesehitava ning tootva meeleolu tekkimiseks. Praegu on päevakorral ministriumis uue Veejõudude kasutamise seaduse väljatöötamine, mille juures arvestamist peaksid leidma laialdase veskipidajate pere huvid, seisukohad ja soovid.

Veemajanduse elulisemaks osaks veskiomanike seisukohalt osutub veepaisu probleem. Veepaisu küsimus osutubki peamiseks pinevuse põhjustajaks veskiomanike ja maaomanike vahel. Kas üksikult või vee-

Joh. Timber'i Kuusiku-Altveski, Rapla v., Harjumaal. Jahu- ja saeveski.

ühingutesse koondunult jõgede läheduses ja vesiveskite piirkonnis asuvad maaomanikud nõuavad veepinna alandamist või veepaisude allalaskmist, põhjendades oma nõudmisi maadekuivendamisega ning kultiveerimisega. Kohutprotessid neis asjus on igapäevased nähted ja põllumajandusliku ajakirjanduse mõttevahetuse osad ning juriidilised nurgad lausa kubisevad sõnavõttudest ja järelepärimistest veskipaisude alandamise suhtes. Pea alati kujutatakse veskipidajaid nagu põllumajanduse kahjureina, kes takistavat põllumajanduse edu ja arengut. Ja seda võimaldavad ka praegu kehtivad veemajanduse käsitusseadused, olgugi et väga sageli maaomanik on lihtsalt jonnijamisest tingituna pinevusvahekorra looja, ilma et igakord just maakuivendus ja põllumajanduse tulukus nii väga kaaluv olekski.

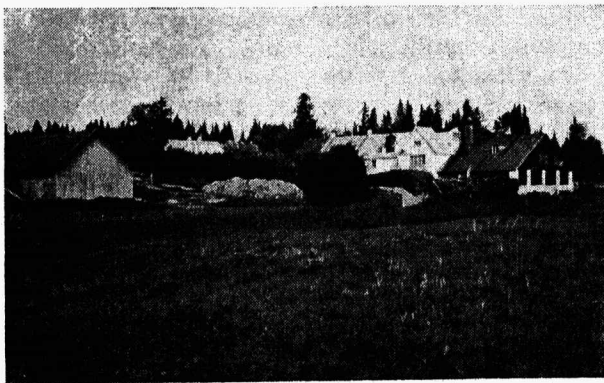
Balti Eraseaduse § 1050 teeb vahet kahte liiki veskite vahel, s. o. vanade ja uute veskite vahel. Vanade veskite suhtes kindlustab seadus nende õigusi olemasolu ja tegutsemisvõimaluste suhtes, nagu need esinesid ja kehtisid kuni 1864. aastani. Seejuures on kaitstud ka nende vanade veskite veepaisu kõrgus seesuguse kõrguseni, nagu esines see kõrgus 1864. a. Ometi on seegi kindel kaitse veskiomanikkude ja maaomanikkude ning veeühingute vahel pinevust ja lahkarvamisi tekitanud. Nimelt ei lepita hilisemate paisude ümberehitamise ja parandusega. Kui see nõue veskiomanikkude huvidega kooskõlastamist ei leia uues veemajanduse seaduses, siis vanemad veskid, kui nende paisud lagunevad või hävinevad, kaotaksid edasise tegutsemisvõimaluse, sest kahjude ja kahjutasude fikseerimine üksi uues seaduses ei lahendaks mingit olukorda, vaid põhjustaks uusi ja süvendaks veelgi rohkem seni- seid lahkarvamisi.

Muidugi kõige rohkem tüliküsimusi on tekkinud nende veskite ja veskipaisude üm-

ber, mis ehitatud peale 1864. aastat. Praegu kehtivad seisukohad on katkendilised ja üleminekud hüppelised, nii et kooskõlastatud lahendust ja lepet luua ei suuda. Seesuguse ebamäärase seaduste raamistik juures ei saa olla juttu veskimajanduse otstarbekast ja ajakohasest väljaarendamisest. Ebamääraste kahjutasunormide tõttu võidakse sattuda tõsisemasse raskusisse, nagu see ka juba mitme veskiomanikuga juhtunud. Sest alus, millelt välja minnes hinnata võiks kahjude iseloomu, nende ulatust kui ka kahjude katmise määra, on kõikum ja ebastabiilne.

Olukord annaks lahendada sel teel, et uues veemajandust käsitavas seaduses ära määrataks veejõu kasutamise ulatus ja kindlustataks veskiomanikele teatud kindlad veskipaisude kõrguse määrad või piirid, mille vahel siis kõikuda võib veepaisu alandamise või tõstmise reguleerimine. Tuleks fikseerida kindlakujuliselt ka seegi asjaolu, et veskitel võimalus oleks tegevuse takistamatult jätkamiseks vett tõsta tarvilikule kõrgusele, kusjuures neil võimalus oleks maapidajatele kahjutasu maksta seesugustel juhtudel, kui põllumajanduslik kahjumäär väiksemaks osutub kui veepaisutamisest saadav tööstuslik tulu. Siis kaoks võimalus ja väärmatu õigus nõuda paisu alandamist igal juhul, arvestamata üldse majanduslike väärtuste vahetõrget.

Lahkelhede põhjuseks on kujunenud väga sageli ka Balti Eraseaduse paragrahv, kus nõutakse paisu lahtihoidmist 4 nädalat enne ja 4 nädalat pärast jaanipäeva. Kuigi seadus siin näinud ette tingimusena — „kus see vajalik“, osutub selle vajalikkuse mõiste tõlgendamine majanduslike väärtuste võrdlemise põhimõttel väga ebamääraseks ja kõikumaks. Raske on nimelt iga kord maaomanikku uskuma panna, et viimase kümne-kroonine kahjusumma kaugeltki üles kaaluda ei suuda veskitööstuse võib-olla mitmesaja krooni suurust tulu samal ajal. Nii peavad veskitööstu-

Joh. Timber'i Kuusiku-Altveski. Jõuallikas vesi ja gaasimootor.

sed ohverdama selle vajalikkuse mõiste ebamäärasuse tõttu sageli põllumajanduse minimaalkahjude ärahoidmiseks oma maksimaaltulud. Ka siin peaks jääma võimalus veskipidajatele ära tasuda minimaalkahjude tekkimise puhul kahjutasu summasid, ilma et veskit sellepärast tegevusetu tuleks hoida. Uues veejõudude kasutamise seaduses tuleks see küsimus samuti kindlakujulisemalt fikseerida, samuti kui teha ka vastavad täiendused uues Tsiviilseadustiku eelnõus.

Parandada ja täiendada tuleb ka praegu kehtivat seadust vee juhtimise kohta läbi võõra maa maaparanduse otstarbel. Selle seaduse § 4 annab õiguse veeühinguile süvendada, laiendada ja õgvendada veesänge, kaevata kraave ja kanaleid kui ettevõtja kasu asjaosalaste kahju tunduvalt üles kaalub. Siin esineb selle seaduse üks ebamäärasusi, mis põhjustanud nii paljugi eri arvamusi ja lahkuminevaid tõlgendusi. Fikseerida tuleks siingi täpsemalt majanduslike väärtuste vahekorrad, mis tähtsad veskipidajatele maksetavate kahjutasusummade äramääramiseks, sest sama paragrahv näeb ette peale eelmainitu ka veel veekogudes veepinna alandamist, kui see ettevõtja tarvilikuks osutub vee juhtimisel läbi võõra maa.

Üldse osutub see Veejuhtimise seadus selles osas puudulikuks, et seal vähemalgi määral mainitud pole vesiveskeid, nende maid, ehitusi ja kõrvalhooneid ega kahjutasude maksmise mooduseid ja norme, juhul, kui veskid vett juhtiva veeühingu valdusesse antakse varemaks töötamiseks kasutatud veekoguse veepinna alandamise, jõe kuivakslaskmise või õgvendamise tõttu, ei ka muid vahetõrget vett juhtiva ettevõtte või veeühingu ja veskiomaniku vahel. Uus seadus peaks olema kindlasti täpsem, üksikasjalisem ja erialalisem. Kuna ka see seadus veejuhtimise kohta läbi võõra maa parandamisele ja ajakohastamisele otsustatud võtta, siis peaks sel puhul veskipidajate kohta käivate osadega arvestatama, kuna ju see seadus tähtsamaks seaduseks osutub, mille alusel lahendatakse vahetõrget veeühingutega.

Samuti paisusildade küsimus nende korrahoiu osas tuleks senisest soodsamakujulisemalt lahendada, nimelt nende korrahoiu teedekapitali arvele võetama. Iseseisvuse ajal muutunud liiklemisoluude, eriti jõumasinate, jõuvankrite või muude motoriseeritud liiklemisvahendite kasutamise tõttu nõuavad paisusillad ka suuremat ja põhjalikumalt korrahoiu, mille teostamine veskipidajatele ülejõukäivaks osutub.

Peatunud veskite veemajanduse seisukohalt vajalikkude veeseaduste täiendamise

ning veejõu täielikuma rakendamise vajaduse juures lähemas tulevikus, võiks lõpuks kaaluda ka mõningaid uusi mõtteid.

Praegu on päevakorral kogu maa elektrifitseerimise küsimus. Kas ei saaks siin kasutada ühena jõuallikana praegu kasustamata või puudulikult kasustatud vesiveskite jõudu. Veskite arv meil kodumaal on suur ja paljudki neist on veekülluses, kuigi mitte töökülluses. Sellepärast ka tehniliste alade nõunik G. Verret (vt. „Põllumajandus“ nr. 45—1937. a. lk. 961) on näinud meie veskite kaudu võimalusi otstarbekohaseks valgusallikate külviks üle kogu maa, kusjuures veskite jõujaamad enesest kohalikke väikejõujaamu kujutaksid. Sel puhul jääks ära kulukate kõrgepingeliinide ja transformaator-alajaamade ehitamine, mis eriti veskite jõujaamade kasuks räägib.

Samuti on ka Rahvusliku Jõukomitee laialatuslikkudes kavades nähtud ette tööstuslikud jõujaamad väliselektrivõrguga, kus too-

detaks elektrienergiat nii oma tööstusele, kui ka välistarvitajaskonna tarbeks. Ei ulatu ju kõrgepinge-elektrivõrk ka isegi mitte oma transformaator-alajaamadega kõigisse koduma osadesse, ei suuda tungida eriti kaugematesse maanurkadesse, vaid selliste asukohtade elektrienergiaga varustamine jääb paratamatult kohalikkude jõujaamade ülesandeks. Ja tööstuslikkude jõujaamade suhtes isegi loodetakse kindlakujuliselt, et need elektrienergiaga rohkel arvul varustama asuksid oma ümbruskonda.

Sisuliselt on ju siingi ees rida tehnilisi raskusi, samuti kui ka juriidilisi küsimusi ja vaevalt suudaksid veskipidajad seda viia läbi kõik oma jõul. Siin peaks tulema appi riik, olgu kas oma soodustatud krediitidega või seadusandlike soodustustega. Asjale kasuks tulevad muidugi suure osa veskiomanikkude kogemused, sest juba praegu varustab suur osa veskeid oma jõujaamade kaudu teret rida suuremaid maakeskusi, olgu veejõujaamade või ka muude jõuallikate kaudu.

Jahu ja tema toiteväärtus

Prof. dr. H. Pelc'i poolt Prahlas Rahvasvelisel veskiasjanduse kongressil juulikuus k. a. peetud ettekande järele

Teadus on järjest rohkem hakanud tegelema inimeste elatustaseme küsimusega ja uurima igapäevaste tarviduste kõige otstarbekohasemat rahuldamist. Prantsuse ajakirjanduses võis hiljuti lugeda propaganda lauset: „Õnnelikud rahvad söövad saia!“ Selles lauses peegeldub huvitav nähe, kuidas võib hinnata rahvaste elatustaset ka selle järele, milline on jahu, millest valmistatakse tema leib. Ja tõesti praegu on see ka nii — mida rikkam on rahvas, seda valgem on tema leib.

Jahu on rahvastele üks väärtuslikum ja tähtsam toiduaine, mida on tuntud juba 4000 a. enne Kristust. Põhjusi selleks on mitmesuguseid, nagu teraviljade rikkalik toitainete sisaldavus, nende kasvatamise, laos hoidmise, levitamise hõlpsus jne. Kui uurida mitmesuguste teraviljade liikide levikut, siis ilmneb, et järjest rohkem pinda võidab nisu. Ainult Põhja- ja Kesk-Euroopas etendab rakis rahva toitlustamises veel võrdlemisi tähtsat osa. Uues-Maailmas on nisu teised

teraviljad rahva toitlustamisest peaaegu täiesti välja tõrjunud. Idamaail on senini esikohal olnud riis, kuid ka seal toob elatustasapinna paranemine endaga kaasa nisu tarvitamise suurenemise. See nisu leviku arenemine paistab tõendavat väidet, et rahvaste õnnelikum ja parem elu ja valge nisuleiva tarvitamine on üksteisega seotud.

Kui küsida, miks nisu ja nisujahu tarvitamine sarnaselt on levinenud, siis tuleb põhjust otsida — maitstes. Nisujahu võimaldab tsiviliseeritud inimesele valmistada maitsvat leiba, küpsiseid ja toite. Nisujahu saadused on ühtlasi kergesti seeditavad, mis ei väsita kultuurinimese seedimisorganeid. Eriti vaimse töö tegija otsib sarnaseid toiduaineid.

Rahvatoitlustamise uurimise alul nähti jahus peamiselt süsivesikute allikat. Teisi jahus leiduvaid olluseid peeti raskelt seeditavateks. Sellepärast loeti ka otstarbekohasemaks kasutada jahuks ainult niipalju, kui võimalik tera tuuma. Sellega koos hakkas tarvitaja nisujahu kõiki häid omadusi siduma

suuresti jahu valge värvusega. Jahu tootmises on „valge nisujahu“ (s. t. valge püüli) küsimus arenenud lõpuks sarnaseks, et valge värvuse saavutamine jahvatamisel ja keemiliste lisaprotsesside teel on muutunud mõeld- rille omaette sihiks, küsimata kas see tarvi- taja toitlustamise seisukohalt tarvilik või mitte. Hiljem on rahvatoitlustamises haka- tud hindama ka mineraaloluluseid ja vitamiine ja tunnustatud vajalikuks, et jahus eriliselt ka neid aineid leiduks. Kuna nimetatud ai- neid leidub eriti tera kestas, siis tuleks mõld- ril neid väärtuslikke aineid säilitada ja jahu väljajahvatamise kraadi määrata sellele vas- tavalt, kuna jahu eriti valge värvus ei ole kaugeltki nii oluline, kui seda veel praegu arvatakse.

Üldiselt ei ole kõik jahu küsimused veel kaugeltki lahendatud. Neid tõuseb üles

uusi juba enne kui tegelikult elus senini avas- tatud teaduslikud tõed rakendamist leiavad.

Mis puutub küsimusesse, kas jahu tarvi- tamine peaks tulevikus veel tõusma, siis seda vist küll mitte ei ole oodata. Kuid tarvitaja hakkab nõudma väärtuslikku jahu. Seda tu- leb talle turul muidugi ka pakkuda. Müügile määratud jahu kohta peaks sellepärast olema teatavaks tehtud tema sordi kirjeldus. Mit- mes riigis on ka juba astunud samme jahu valmistamise normeerimiseks, samuti leiva- küpsetamise ja teiste pagarisaaduste valmis- tamise alal. Nii näiteks Saksamaal, Šveit- sis ja mujal on nende saaduste standardisee- rimise alal juba mõndagi tehtud. Selleks va- jalikku koostööd teadlaste, veskipidajate ja pagarisaaduste valmistajate vahel, mis alles algastmes, on vajalik süvendada ja teaduse edusammusid ka tegelikku ellu rakendada.

Veiskid, vilja kokkuost ja viljaturu korraldus

Teravilja tootmise ja tarvitamise alal oleme elanud üle põhipaneva tähtsusega muu- datused. Vähem kui kümmekond aastat tagasi kuulusime teravilja sissevedajate maade hulka, kuna praegu arvata võime end nende maade hulka, mis omamaa saagiga rahuldavad sise- maise tarvituse. Sarnane muudatus on tingi- tud peamiselt viimasel ajal tarvitusele võetud agraripoliitilisist korraldusist. Esmajoones peab mainima siin rukkimonopoli ja teiseks väliskaubanduse üldkitsendavaid korraldusi.

Tootmise edustamisega ühteageu on aren- datud meil ka teravilja kaubandust, milleks loodud olnud isegi vastavad riiklikud kesk- korraldused, nagu 1934.—37. a. töötanud Riigi Viljamonopol ja 1937. aastast töötav Riigi Viljasalv. Nende keskkorralduste poolt on teostatud senini igal sügisel tootjailt põllupi- dajailt teravilja kokkuoste, hoolitsedes seega püsivalt meie rahva omamaa toiduviljaga varustamise, ühtlasi aga teraviljahindade reguleerimise eest.

Võrreldes nende kahe keskkorralduse tege- vust, peab tunnistama, et praegust tegutseva Riigi Viljasalve tegevus nii mõneski suhtes osutub tunduvalt paindavamaks kui oli seda tema eelkäija Riigi Viljamonopoli tegevus. Ja selline paindumus ning elulähedus peabki olema teraviljakaubanduse korralduste juhti- vaks põhimõtteks. Siiski on püsima jäänud veel asjaolusid ja olukordi, mis edaspidises tegevuses ümberhindamist ja ümberkorralda-

mist nõuavad. Kui eelmise Riigi Viljamonopoli raskepärane konstruktsioon kaugeltki kõiki võimalusi ära kasutada ei lubanud oma ülesannete soodsaks täitmiseks, siis peaks või- maldama seda märksa kergemini praeguse Riigi Viljasalve juba tunduvalt paindavam konstruktsioon.

Esijoones on mõeldud siinkohal kohalik- kude viljaostupunktide ja viljaladude asuta- mise ning avamise vajadust. Meie põllupida- jate ringkonnas on avaldatud laialdaselt soovi selliste kohalikkude viljaostukohtade järele. Käesoleval aastal on põllupidajad oma ühis- tegeliste koondiste kaudu esitanud Riigi Vil- jasalvele vastavaid ettepanekuid.

Kui käesoleval aastal sellised püsivad koha- likud viljaostupunktid asutamist pole leidnud, siis järgmisel aastal oleks küll tingimata vaja- lik nende ellukutsumine, muidugi ühes koha- likkude ladudega. Seda nimelt järgmisil kaa- lutlusil: 1) praegune Riigi Viljasalve viljaost liikuvate ostupunktide kaudu osutub liigselt ühekülgseks ja kohalikkude eluliste huvide seisukohalt paindumatuks ja aeglaseks, 2) praegune vilja kokkuostu korraldus ei või- malda jahuveskeil ühtlaselt üle riigi kaasa tegutseda oma loomuliku ja otsese ülesande täitmisele — kodumaa teravilja töötlemisele, 3) praegune viljaladude süsteem ja asetus ei võimalda sõja puhul kodanikkude kiirekujul- list, otstarbekat ja ühtlast toitereviljaga varustamist ja 4) ei võimalda ka viljaikalduse

aastail otstarbekat ja soodsat põllupidajate seemne- ja toiteteraviljaga varustamist.

Nüüd aga veidi pikemalt ja lähemalt nende asjaolude ja kaalutluste üle. Käesoleval aastal on, nagu nimetatud, mitmed ühistegelikud koondused pöördunud Riigi Viljasalve poole ettepanekutega, lubada asuda neil vilja kokkuostmisele ja kohalikkud ladude avamisele. Ka Üleriiklik Veskipidajate Ühing on eeltööde korras pinda loonud ja võimalusi otsinud selliste kokkuostupunktide ja kohalikkude viljaladude avamiseks jahuveskite kaudu. Praegune riiklik teravilja ostumoodus areneb liiga aeglaselt, ostmine liikuvate ostupunktide kaudu suures osas keskustes algab liiga hilja, nii et põllupidajad sageli oma laiades hulka-des on alalist nurinat avaldanud praeguse ostukorralduse suhtes. Põllupidajate rahaliste väljaminekute hooaeg algab juba varasügisega, mis kiirekujulise rahasaamise vajadusega seoses. Igatahes suures osas keskustes põllupidajad mitte kuidagi pole võimaliku leidnud olevat oodata senikaua, kuni Riigi Viljasalv oma kokkuostupunkti kaudu kohapeal viljaostu alustab.

Põllupidajate nõuetele rahaliste sissetulekute hankimise osas on püüdnud eraviisiliselt tulla vastu meie provintsi suuremate keskuste veskipidajad, olgu linnades või maal, kes ka põllupidajailt osa vilja oma algatusel kokku ostnud. Sama on püüdnud teha paljudes keskustes ka kohalikkud tarvitajatekooperatiivid. Põllupidajad on olnud kõikjal tänuks selleiseile ettevõtjatele, kes kaasa aidanud nende sügisese teravakujulise rahamure lahendamisele. Kuid eraviisiline ja ühtlustamatu aparatuur saab tegutseda ainult piiratud kujul, kusjuures võimalikud isegi mõnesugused arusaamatused.

Meie jahuveskite arv kogu riigi kohta, mis ümmarguselt 850, kujutab endast tervikuna tähtsat ja võimsat rahvamajanduse tegurit, muidugi senikaua kuni tema eramajanduslikku eluvõimet soodustatakse ja korraldatakse. Ja et seda tuleb teha meie rahvamajanduse edendamise huvides, on loomulik. Praeguse riikliku teravilja kokkuostu korralduse kohta ei saa aga kahjuks tunnistada, et see just soodustaks meie üldise veskimajanduse arengut kui ka tema loomulikkude ülesannete teostamist. Nimelt praeguse Riigi Viljasalve poolt teravilja kokkuostmise puhul toiteteravili koondatakse peamiselt Tallinna ladudesse, kus ta jahvatamist leiab ainult mõne üksiku Tallinna suurveski kaudu. Provintsi jahuveskid, nimelt maalinnades, alevites ja alevikkudes asuvad veskid jäävad kõik selle vilja jahvatamisest kõrvale.

See moodus pole aga eluline ega vasta ka

K. Toru Kiidjärve veski Võrum. Jahu-, sae-, villa kr. kehr- ja elektritööstus.

meie rahvamajanduse huvidel. Kui Eesti oma riikliku iseseisvuse esimesel aastakümnel esines teravilja sisseveomaana, siis teraviljamajandus arenes just peamiselt üksikute pealinn suurveskite mõju ja sooviavalduste tähe all. Kui aga leiti, et ka meie riigi looduslikud tingimused ja muud tootmistegurid kasvatada võimaldavad ka meil välismaaga täiesti võistlusvõimelist nisu ja sellises ulatuses, et see täielikult omamaa tarvituse suudab katta, ning vastavalt neile põhimõtetele maaveskid oma sisseseideid uuendades ja omamaa nisu ostes suurveskitega hakkasid konkureerima, hakkas laienema tegelikult ka nisu kasvupind. Ja isegi meie põllumajanduse juhtivate tege-laste tunnustus ja kiitev hinnang on langenud osaks provintsis töötavatele veskeile, sest et need esimestena kodumaa nisu kokkuostmist alustasid (Vt. „Agronoomia“ nr. 5 — 1937. a. lk. 255 — agr. K. Liidak'u kirjutus „Eesti agraarpoliitika arengu lähted ja ülesanded“.), mille tagajärjel nisu kasvupind koos samal ajal teostatud tõhusate agraarpoliitiliste sammude tõttu hakkas laienema ja nüüd juba aastatereaa jooksul on nisuimport osutunud täiesti ülearuseks. Võib isegi täie õigusega öelda — meie provintsi veskid on olnud hilisematele riiklikele kodumaa teravilja kokkuostu kesk-korraldustele teerajajateks ja eelkäijateks. Nüüd on aga need meie toiteteraviljamajanduse esimesed üleshitajad ise välja lülitatud teraviljamajanduse korraldamise ja süvendamise alalt, nagu on seda toiteteravilja soodustatud kokkuost ja jahvatamine.

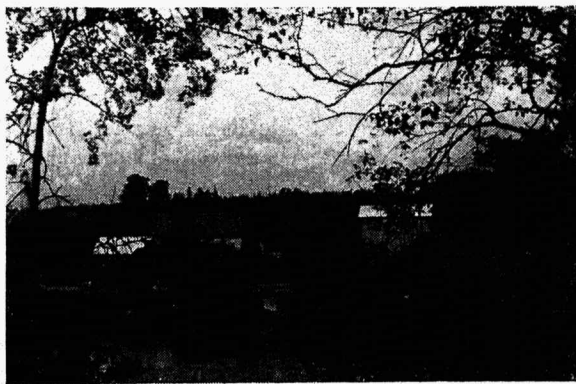
Kolmandaks, strateegilises mõttes pole kunagu soovitatav toiteteravilja varude koondamine ühte keskusse, mis osutub pealegi riiklikult juhtivaks ja administratiivselt suurimaks keskuseks. Kuigi seda kusagil otseselt ei tunnistata, siiski kõik tänapäeva riigid oma toitevarude korraldamise alal peavad silmas ja arvestavad sõjahädaohu võimalustega. Ja vastavalt sellele korraldavad ka oma toiteva-

rude asukohti. Sõja korral juhitakse vaenlase rünnakud esmajoones just suuremaile keskusele ja asulaile ja kui seal ka suuremad viljaload asuvad, siis need paratamatult hävitatakse. On aga teraviljaladude võrk laialt leitud, haarates maakeskusi, siis võimalik hävitamise hädadoht ei kujune nii väga tõsiseks.

Lõpuks veel põllupidajate kui ka maal asuvate linnade ja muude väiksemate keskuste varustamine ikaldusaastate puhul kas toiteraviljaga või seemneviljaga. On meil ainult üks suur riiklik viljaladu, pealegi riigi ühel serval, siis sealt teravilja tagasivedu on seoses suuremate formaalsustega, ajakaotusega ja ka kuludega. Tihedama ja maakeskustes asuvate ladude võrgu puhul kõik need puudused langevad ära.

Tekib küsimus, kuidas ja missuguse ilmega tuleks korraldada edaspidi toiteravilja ostumüüki, et see oleks eluline ja ka igakülgset vastuvõetav? Meil on ellu kutsutud teraviljaturu korraldamiseks eri asutus — Riigi Viljasalv, mille valitsemisest ja juhtimisest põllumeeste kui ka kaubandus-tööstuslike ringkondade esindajad ise osa võtavad. Missuguseks peaks kujunema tema edasine tegevus, et see laseks tegutseda ettevõttel tarviliku kiirusega ning painduvusega?

Juba eelpool on möödaminnes juhitud tähelepanu sellele, et meie ostupunktide kui ka ladude avamine peaks leidma aset üle kogu maa. Need ostupunktid võiksid väga hästi ühenduses olla maakeskustes tegutsevate jahuveskitega. Need oleksid just kõige loomulikumad keskused ja asukohad. Väga paljudes ja vahest isegi suuremas osas veskites asuvad viljasortimise punktid. Praeguse riikliku viljaostu puhul sortitakse vili ka veskites ja transporditakse see siis kas kümneid kilomeetreid edasi või tagasi liikuvasse viljaostupunkti. Toimetab nüüd kohalik jahuveski riiklikul korraldusel teravilja kokkuostu, aitaks see kaasa ka põllumajanduse ratsionali-

K. Toru Kiidjärve veski Võrumaal.

Joh. Liivet'i Saviaru püüli ja lihtjahu veski, Polli v., Pärnumaal. Vee- ja auruj.

seerimisele, mis meil praegust eriti päevakorral, nimelt põllumehed võidaksid aja ja tööjõu kokkuhoidu vedude alal. Põllumees ühe käiguga saab õiendada mitu asjatoimetust: sortib teravilja, müüb selle kohalikus veskis asuvale viljaostupunktile ja jahvatab samas veskis jahuks väljasorditud viljaosa.

Sarnase korralduse juures, mis oleks paindavam ja vähemate formaalsustega seoses, viljaost saaks alata juba märksa varemalt, mil põllupidajail raha hädasti vaja, ja kestes läbi aasta, võimaldaks tööd ka läbi aasta meie jahuveskitele, mis suvesesoonil eriti vähese töökoormatiseega. Sarnane korraldus on leidnud aset ka mitmes teises riigis, näit. Saksamaal ja mujal.

Nagu juba nimetatud, Üleriiklik Veskipidajate Ühing käesoleva aasta sügisel pöördus ettepanekuga Riigi Viljasalve poole, asutada oma teravilja abiladusid meie suuremate jahuveskite juurde üle kogu maa. Ühtlasi pöörduti selles asjas andmete saamiseks ankeediga ka üle 30 veskipidaja poole kogu riigis. Ja nagu saadud vastuseist selgub, on meie suuremad veskid pea eranditult nõus avama selliseid abiladusid, ehitama isegi suuremaid ajakohaseid hooneid selleks, kui ainult Riigi Viljasalv kohalikkude ladude avamise asjus oma vastutulekut ilmutaks.

Ja nagu teada, on samasuguse ettepanekuga esinenud põllupidajad ise oma põllumajanduslike konventide ning ühistegeliste koondiste kaudu, mis eriti näitab kohalikkude viljaladude vajalikkust. Ka sellisel juhtumil, kui kohalikud laod avaksid põllumeeste oma kooperatiivid, kujuneks olukord loomikumaks, sest kohapeal kokkuostetud vili säilitatakse ja jahvatatakse siis kohapeal.

Loodetavasti Riigi Viljasalv oma järgmise aasta töökavas arvestab juba kindlakujuliselt põllumeeste, samuti ka meie jahuveskite eluliste vajadustega ja vastavalt sellele siis ka edasise teravilja kokkuostu korraldab.

Talinisu sortidest

Jõgeva Sordikasvanduse võrdluskatsete andmeil

Agr. M. PILL

Jõgeva Sordikasvanduse juhataja.

Lehitsedes põllumajanduslike ajakirjade vanu aastakäike leidub sagedasti siin ja seal märkusi, et üks kui teine suurpõllumees on mõne uue nisu sordi seemet välismaalt sisse toonud, mis aga kasvatades halbu tulemusi andnud, — pole hästi üle talve elanud või tal on teisi puudusi olnud. Samuti talitati ka meie esimestel iseseisvuse aastatel. Eesti Seemnevilja Ühisus tegi oma asutamisaastal esimese operatsiooni teraviljaga, tellides Rootsist mitme talinisu sordi seemet, mis sealsete andmete järele pidid ka meil kasvatamiseks olema kohased, aga siin kasvatades osutusid selleks mittekohasteks — mitte küllalt talvekindlateks ja väärtuse poolest ka halvaks.

Niisugune uudissortidega katsetamine läks põllumeestel kallis maksma. Et meil katseasutiste puudumisel sordi võrdluskatsete andmeid veel polnud, siis tuli põllumeestel tahes ehk tahtmata ise katsetada ja kulud kanda.

Nüüd on seisukord meil koguni teine. Meil töötavad oma riigi algusest peale omad katsejaamad, kes eeltööd, võrdluskatsed uute sortidega ära teevad ja põllumeestele kasvatamiseks soovitavad ainult neid, mis selleks kohased, tähendab head on saagianni, saagi väärtuse ja saagikindlustuse, s. o. talve- ja seisukindluse ning haigustele vastupanu poolest.

Talinisusortide võrdluskatsed Jõgeva Sordikasvanduses.

Jõgeva Sordikasvanduses hakati talinisu sorte nende saagianni saagikindluse ja -väärtuse poolest hindama 1921. aastast peale. Kuni käesoleva ajani on hinnatud üle 100 kodu- ja välismaa sordi. Esimene aruanne sellest tööst ilmus 1933. aastal. Selles aruandes toodi andmed 1921.—1932. aastani hindamisel olnud sortide üle. Juba esimestel katseaastatel langes välja nõrga talvekindluse

pärast hulk sorte võrreldavate hulga. Niimelt hulk välismaa sorte, mis olid tihepealist (*Square head*) tüüpi Inglise nisu järglased või tema värrad.

1933. aastal alustati Jõgeva Sordikasvanduses teist talinisu sortide võrdluskatset esimeses katses paremateks osutunutega ja mitme uue sordiga. See katse kestis viis aastat, 1933—1937. Kuna katseandmed küllaldaselt suudavad iseloomustada võrdluses olnud sorte, siis lõpetati katse ja avaldati aruanne.

Selles katses oli võrdlemisel 10 sorti. Neist oli 7 pärit kodumaalt ja kolm võõrsilt. Kodumaised sordid olid: 1. Kuusiku talinisu, mis aretatud Riigi Põllutöökatsejaamas Kuusikul, 2. Kehra 50, mis aretatud Jõgeva Sordikasvanduse Kehra abijaamas, 3. Luunja kohalik, mis pärit Luunja mõisast, kus teda kaua kasvatatud ja võõrastest tüüpidest puhastatud, 4. Ümarik, mis koguvaliku teel aretatud Habaja mõisas A. Hunniuse poolt, 5. ja 6. Öisu valge ja Öisupruun, mis põlvnevad mõlemad Öisu mõisast päritolevast omal ajal kuulsast Öisu talinisust, ja 7. Kehra F, mis pärit Jõgeva Sordikasvanduse Kehra abijaamast. Välismaa sortidest oli Jõgeval 1933.—1937. a. talinisu sortide võrdluskatses hindamisel: 1. Veibulli Jarl — aretatud Rootsist, Veibulli sordiaretusjaamas, 2. Svalöfi Svea II — aretatud ka Rootsist, Svalöfi Sordiaretusjaamas ja 3. Kuhwesti Ida-Preisi, mis aretatud Ida-Preisimaal.

1933. aastal hakati neid sorte Jõgeval võrdlema. Selleks valiti ühtlase eelviljaga ühtlaselt haritud ja väetatud katsepõld, mis jagati 40 katselappi. Iga katselapp 12,5 m² suur. Iga sort külvati neljale katselapile, mis asetustid katsepõllu erikohtadel, et iga sort saaks kasutada katsepõllu osade võimalikke erinevusi. Sordid külvati kõik ühel

ajal, igale katselapile ühepalju idanevaid seemneid, mis puhtitud Ceresaniga. Kasvuajal hoolitseti kõigi sortide eest ühtlaselt, anti lämmastikku päälisvætusena kevadel, kaaludes iga katselapi jaoks ühesugune annus. Koristati iga sordi saak tema küpsuse ajal. Igale vihule seoti külge nimepulk. Iga sordi vihud pandi hakki järel valmima. Iga katselapi vihud pekseti väikese katsepeksu-masinaga eraldi ja saak pandi igal lapil eri kotti. Peale kuivatamist, mis sündis kottide sees däneseeni süsteemi kuivatises, tuulati terad ja iga lapi saak kaaluti ära. Nelja lapi keskmise järele arvestati välja igal sordil tema tera hektaari saak (ha-saak). Kuna enne peksmist iga katselapi vihud ära kaaluti, tähendab oli teada saagi kogukaal, siis sellest maha arvates terakaal, saadi kätte põhukaal. Peale tuulamist võeti iga katselapi saagist väike teraproov, mille järele määrati iga sordi saagi 1000 tera kaal, lugedes selleks 1000 tera. Peale tuulamist sorditi terad ära ja sorditud teradel määrati mahukaal (hollandi, hektoliitri või liitri kaal), kest, klaasisus jne. ning jahvatati laboratooriumi vältsidega veski abil 0,5—1,0 kg teri püülik, millest küpsetati proovipäts, et õppida tundma sordi küpsetusomadusi. Teradel määrati ära ka valgu (üldproteiini) ja püüli teraliimi (Kleberi) sisaldus ning viimasel ka sitkus. Nii talitati viis aastat järgimööda ja kõigi hindamisel olnud sortide omaduste keskmised andmed, mis on olemas omaduste järele 2—5 aasta kohta, on toodud siin tabelitel 1—4. Neis tabelites on võrdlusandmed toodud ainult 5 sordi kohta, mida meil suuremal ehk vähemal arvul senini kasvatatud. Väljajäänuil on igal ka oma puudusi, nii et neil ka edaspidi pole suuremat väljavaadet levimiseks.

Sortide saagiannist ja saagikindlusest.

Tabel nr. 1 on toodud andmed talve- ja seisukindluse kui ka saakide kohta.

Talvekindlust on hinnatud 10 pallilise kava järele, kus 10 kõige parem ja 0 viletsam. Parema numbri talvekindluse poolest on saanud Kuusiku (9,1), temale järgneb Luunja (9,0). Nõrgema hindamise

numbri on saanud jämedamapäällised Rootsi sordid Jarl (7,3) ja Svea II.

Tab nr. 1. Talinisu sortide saagi suuruse ja selle kindlustuse andmed.

	Talve-kindlus 10—0	Seisu-kindlus 10—0	Tera-saak kg ha-lt	%	Põhu-saak kv ha-lt
Kuusiku talinisu	9,1	9,1	3616	106,6	78,2
Luunja, kohalik	9,0	8,8	3392	100,0	68,4
Hunnise Ümarik	8,7	8,2	3376	99,5	66,3
Weibulli Jarl	7,3	10,0	3226	95,1	56,7
Svalöfi Svea II	7,4	9,7	2789	82,2	52,1

Seisukindlust, kōrrekōvadust, on hinnatud ka 10 pallilise kava järele, kus 10 kõige parem. Seisukindlama kōrrega on Rootsi sordid Jarl (10,0) ja Svea II (9,7), nõrgemaga — Ümarik (8,2). Kuusiku ja Luunja on vahepealsed. Nagu talvekindlamad sordid on paremad, nii ka seisukindlamad, sest lamandudes langeb nisu saak suuruselt ja väärtuselt.

Teraanni poolest on viie aasta keskmiselt esikohale tulnud Kuusiku nisu, andes 3616 kg teri ha-lt. Temale järgneb teraanni poolest Luunja nisu, mis on andnud ha-lt 3392 kg teri. Seega on Kuusiku teraand 224 kg ehk 6,6% võrra suurem kui Luunjal. Ümarikul on teraand peaaegu sama suur kui Luunjal, Jarlil aga 5% võrra ja Svea II isegi 18% võrra vähem kui Luunjal, andes ha-lt ainult 2789 kg teri.

Põhuanni poolest tuleb esikohale ka Kuusiku, andes viie aasta keskmiselt 78,2 kvintaali põhku ha-lt. Temale järgneb Luunja (68,4 kv.). Viimasele kohale tuleb põhuanni poolest Svea II, andes ha-lt ainult 52,1 kv. põhku.

Sortide saagi väärtuselt hindamine.

Tab. nr. 2. on toodud tera väärtuse hindamise andmed. Kõige päält idanenud või ärakasvanud terade hulk kahe viimase katse-aasta andmeil. Ärakasvanud terad vähendavad nisu väärtust. Meie oludes, kus nisu küpsuse, koristamise ja põllul järelvalmimise aeg niiske, tuleb pääsärakasvamist nisu juures rohkesti ette, ühe sordi juures enam, teise juures vähem. Nagu andmeist näha,

pole Jarlil kahe aasta jooksul ärakasvanud teri ette tulnudki. Õige vähe on neid Ümarikul (0,10%) ja Luunjal (0,14%), kõige rohkem aga Kuusikul (1,20%), mis selle sordi suuremaks veaks peetakse.

Tab. nr. 2. Talinisu sortide teraväärtuse hindamise andmed.

	Idane- nud teri %	1000 tera kaal g	Hollandi kaal H	Tera ühtlus %	Kesta %
Kuusiku	1,20	34,7	132,9	84,6	11,7
Luunja	0,14	38,8	135,7	88,9	12,5
Ümarik	0,10	35,9	131,1	82,7	11,6
Jarl	0,00	41,1	131,4	94,2	13,0
Svea II	0,34	42,9	130,8	91,8	12,1

Raskema 1000 tera kaaluga on jämedama peaga nisud, Svea II (42,9 g) ja Jarl (41,1 g), kergemaga Kuusiku (34,7 g) ja Ümarik (35,9 g). Luunja nisul on vahepealne 1000 tera kaal (38,8 g).

Mahukaal, s. o. hollandi või liitrikaal, mis meie viljakaubanduses kõige tähtsam, sest tema alusel toimub vilja ost ja müük, on kõige raskem Luunja nisul (135,7 n.). Luunjale järgneb hollandikaalu poolest Kuusiku (132,9 n.). Madalama hollandikaaluga on Svea II (130,8 n.).

Teraühtlust on hinnatud vastavate sõelade abil. Ühtlasema teraga on Jarl (94,2%), madalama ühtlusega tera on Ümarikul (82,7%).

Kesta protsent on madalam Ümarikul (11,6), kõrgem aga Jarlil (13,0). Kuusikul on kesta ka kaunis vähe (11,7%), Luunjal aga rohkem (12,5%). Õhema kestage nisul peaks jahu väljaand olema suurem kui paksemakestalisel.

Tab. nr. 3 on toodud need omadused, mis ilma prooviküpsetuseta lasevad oletada nisu ja selle jahu küpsetusvõimet.

Esimesena on selles tabelis toodud tera klaasisuse andmed. Klaasine on see nisutera, mille lõikepind tera risti pooleks lõigates näeb välja sarve, aga mitte jahu moodi. Klaasisema teraga nisu on üldiselt ka üldproteiini- ja teraliimirikkam, mis on hää küpsetusvõime tunnuseks.

Võrdluses olnud sortidest on klaasisema teraga Luunja. Tema tera klaasisus viie

aasta keskmiselt on 42,3%. Teistel siin toodud sortidel on kõigil tera vähem klaasine, teise sõnaga jahusem. Nii on klaasisuse protsent Ümarikul — 23,8, Kuusikul — 19,8, Svea II — 15,7 ja Jarlil — ainult 14,2.

Tab. nr. 3. Talinisu sortide tera klaasisuse ja valguing teraliimi sisalduse andmed.

	Tera klaa- sisus %	Üldpro- teiini %	T e r a l i i m		
			märg %	kuiv %	sitkus 5—1
Kuusiku	19,8	12,2	27,1	9,3	5
Luunja	42,3	12,6	28,8	9,8	5
Ümarik	23,8	12,0	23,4	8,1	5
Jarl	14,2	11,9	25,2	8,4	4
Svea II	15,7	12,2	23,5	8,3	2

Üldproteiin on sortide terades määratud keemiku poolt, kusjuures $N \times 6,25$.

Üldproteiini- või valgurikkam on ka Luunja nisu tera (12,6%). Temale järgnevad selle poolest Kuusiku ja Svea II. Mõlemail 12,2%. Madalama üldproteiinisaldusega on Jarl (11,9%) ja Ümarik (12,0%).

Teraliim, mis määratakse jahus, sellest tärglist välja uhtudes, on siin tabelis toodud märjalt ja kuivalt kaalutult. Võrreldud sortidest on Luunja nisul kõige suurem teraliimi sisalduse protsent. Nimelt 28,8% märga ja 9,8% kuiva teraliimi. Teraliimi rohkuse poolest järgneb Luunjale Kuusiku nisu (vastav. 27,1% ja 9,3%). Kõige vähem sisaldab teraliimi Ümarik (vastav. 23,4% ja 8,1%). Tähtis pole üksinda teraliimi rohkus, vaid ka selle sitkus. Teraliimi sitkust on hinnatud viie pallilise kava järele, kus 5 hää, aga 1 vilets. Kõik peenemapealised — Kuusiku, Luunja ja Ümarik on sitke teraliimiga sordid, Jarl keskmise aga Svea II — rabe-poolsitke.

Sortide küpsetusomadusest.

Lõpuks viiendal tabelil on toodud võrdluses olnud talinisu sortide jahu ja küpsetusomaduste hindamise andmed.

Jahu värvust kui ka proovipätsi koorukest ning proovipätsi sisu ehitust ning värvust on hinnatud viie-pallilise kava järele, kus 5 hää ja 1 vilets.

Värvuse poolest on parem Luunja ja Ümariku jahu (hinnatud 4,3), halvem Svea II (2,8).

Proovipäts, mis valmistatud igal sordil 100 g jahust, 3 g pärmist, 1 g soolast ja tarvilisest hulgast veest ja mille tainast enne küpsetamist paar korda kerkida lastud ning segatud, on kaalult raskem jämeda-mapealistel roctsi sortidel Jarlil ja Svea II (140,0 g), kergem Ümarikul (136,5 g), Kuusikul ja Luunjal on aga saia väljaand kaalult keskmine, vastavalt 139,3 ja 139,7 g.

Proovipätsi koorukese siledus ja värvus on parem Kuusikul ja Luunjal (4,0), halvem Svea II (3,5).

Proovipätsi sisuehituse poolest on parem Luunja (3,8) ja Kuusiku (3,7), halvemad Svea II (2,3) ja Jarl (2,6).

Proovipätsi sisu värvuse poolest on parem Luunja (4,3), halvem Svea II (2,5).

Grupp II üler. veskipidajate päevast osavõtjaid Viljandis Lossimäel (vt. kirjutus lk. 20).

Tab. nr. 4. Talinisu sortide jahu ning proovipätsi hindamise andmed.

	Jahu värvus	Kaal g	Proovipätsi Maht		Sisu ehitus	Sisu värvus
			sm ³	5—1	5—1	5—1
Kuusiku	4,0	139,3	355	4,0	3,7	3,5
Luunja	4,3	139,7	338	4,0	3,8	4,3
Ümarik	4,3	136,5	318	3,9	3,5	3,8
Jarl	4,2	140,0	325	3,8	2,6	3,3
Svea II	2,8	140,0	293	3,5	2,3	2,5

Mahu poolest suurem proovipäts on Kuusiku nisul, osalt vist ka seepärast, et ta sisaldas kõige rohkem ärakasvanud teri, mis kui linnasejahu panevad pätsi paremini kerkima. Kuusiku pätsi maht on 355 sm³. Kuusikule järgneb proovipätsi suuruse poolest Luunja nisu (338 sm³). Väiksema mahuga päts on Svea II (293 sm³).

Sellega on siis võrdluses olnud sortide hindamise andmed toodud.

Kokkuvõttes

peame toodud andmeil võrdluses olnud sorte hindama kasvataja-põllumehe, veskipidaja ja jahu ning selle saaduste tarvitaja seisukohalt.

Tarvitaja seisukohalt, arvestades nimelt viimases tabelis toodud andmetega, tuleks paremateks sortideks lugeda kaht esimest, nimelt Kuusikut ja Luunjat, sest peale proovipätsi kaalu, mis parem Jarlil ja Svea II, on kõigil teistel omadustel hindamise andmed neil paremad, kusjuures üks on ühe, teine teise omaduse poolest teisest ees.

Väliselt, kaalult kui ka sisult üksikute sortide terade hindamise andmete (tab. 2 ja 3) järele tuleb toodud sortidest paremateks

lugeda Luunjat ja Kuusikut, kus juures Luunjal on ärakasvanud teri vähem, 1000 tera- ja mahukaal on tal kõrgemad, tera ühtlus parem, tera klaasisem ja üldproteiini ning teraliimi sisaldus suurem kui Kuusikul, aga Kuusiku nisu teral on kesta vähem kui Luunja omal.

Nii siis, saagi väärtuse poolest on võrdluses olnud sortidest paremad Luunja ja Kuusiku, kusjuures esimene teist märksa ületab nii mitme omaduse poolest.

Saagianni ja saagikindluse poolest on Kuusiku ja Luunja nisu siintoodud sortide hulgas ka paremad. Kuusiku oma ületab aga Luunja saagianni ja natuke ka saagikindluse poolest.

Kasvatajale kui ka tarvitajaskonnale võib siin nimetatud sortidest soovitada ainult kaht, nimelt Kuusikut ja Luunjat. Seisukindlad, jämedapealised, raske 1000 teraga ja kaalult suure saia väljaanniga Rootsi sordid Jarl (valge, ohtetu, sile peaga ja punaka teraga) ja Svea II (valge, ohtetu, karvase peaga ja punaka teraga) ei või tulla kõne alla, sest saagikindlus on neil, nimelt halva talvekindluse pärast, nõrk ja saagi väärtus on võrreldes Luunja ja Kuusikuga halvavõitu.

Ümarik oma ohtetu, sileda, peeneldase valge peaga ja valge ning punaste teradega on vahepealne sort, mis niihästi saagi kindluse, saagi suuruse ja saagi väärtuse poolest nii mitmeti jätab soovida. Selle sordi hääks omaduseks on õhuke kest ja väike ärakasvanud terade hulk.

Soovitatud sordid, Kuusiku ja Luunja, on mõlemad pruuni ohtetu sile peaga ja valge teraga.

Kasvatatagu ja tarvitatagu Luunjat ja Kuusikut, teades, et Kuusiku annab suuremat tera- ja põhusaaki, et tema kergesti pääs ära kasvab ja sellepärast nõuab erilist hoolt koristamise aegu ja et ka ta saak väärtuselt madalam on kui Luunja oma.

Luunja nisu, andes 6% võrra Kuusikust vähemat saaki on oma kõrge 1000 tera- ja hollandikaalu, tera klaasisuse ja valgu sisalduse ning osalt ka küpsetusomaduste poolest Kuusikust parem.

Kuusiku nisu parandatakse Riigi Põllutöökatsejaamas Kuusikul, Luunja oma Jõgeva Sordikasvanduses. Viimase poolt on paljundada antud ja tänavu tuli esmakordselt müügile „parandatud Luunja“, mis saagilt ja saagi väärtuselt senistel andmeil ületab võrdluses olnud Luunja kohaliku.

Veejõud Eestis

Nagu teada, kestab juba mõnda aastat valitsus-aparaadis meie majandussuundade ja tegevuskavade selgitamise töö. Selle töö tulemusena on tehtud konkreetsemad plaanid ka meie loodusvarade kasutamisel. Konjunkturiinstituudi väljaandes „Konjunktuur“ nr. 28/29, 1937. a. on tutvustatud avalikkust nende kavadega. Selles väljaandes on antud ülevaade ka Veejõududest dr. ins. E. Leppik'u ja Jõumajandusest ins. J. Veerus'e poolt. Kuna maal asuvad veskitööstused esinevad ühe suurema liigina veejõudude kasutamise alal, ja veejõudude küsimused igas suhtes neile tähtsad, siis toome alljärgnevalt väljavõtteid nimetatud ülevaadetest, sest kuukiri „Konjunktuur“ ise on laiemas ringkonnas vähe tuttav. — Siinjuures olgu märgitud, et andmed veejõumasinate kohta kirjutuses on 1936. aastast, mis on Eesti Rahvusliku Jõukomitee poolt nähtavasti võetud täiendamisele käesoleva aasta suvel veskipidajaile saadetud uue ankeediga.

1. Eesti looduslikud veejõud.

Eesti jõed on lausikmaajõed, võrdlemisi väikese languga, kuid leidub ka siiski üksikuid jõeosi

suurema koondatud languga, kärestikurikkamaid ja isegi jugadega. Eriti kasulikud veejõukasutamise seisukohalt on P.-Eesti rannajõed, millised voolavad alla paekivi-terrassi pidi ning alamjooksul, kus ka voolukogused on suuremad, evivad suuremaid kukkumisi kärestikkude ja jugade näol. Esikohal tuleb nimetada siin Eesti veerikkamat jõge, Narva jõgi, mis evib suuremaid kukkumisi Omuti (12 km. arvates jõe väljavoolust Peipsi järvest) ja Narva linna kohal, kus vesi langeb 8 m. kõrgusest, moodustades Narva kose. Veejõukasutamise seisukohalt evivad suuremat tähtsust veel järgmised jõed: Purtsu, Kunda, Selja, Loobu, Valge, Jägala ja Keila. Loendatud jõgede alam- ja keskjooksul leidub rida astmeid koondatud kukkumisega, millest senini on leidnud kasutamist vaid osa. Narva jõe voolukogust reguleerib Peipsi järv, kuna teisel Soome lahe jõgedel puudub säärase looduslik tagavarabassein. Seepärast on ka viimaste 50%- ja 95%-voolukoguste suhe ebasoodus. Olukorda võiks nende juures parandada suuremate kunstlike tagavarabasseinide korraldamisega. Narva jõe kahe astme (Omuti ja Narva linn) veejõudu hinnatakse kokku 90.000 HJ, kuna

teiste loendatud jõgede alamjooksul leidub jõustmeid, millised suudaksid anda 500—1500 HJ.

Riia lahte suubuvaist jõgedest evivad suuremat veejõudu Kasari ja eriti Pärnu jõgi. Kasari kui ka tema lisajõed saavad alguse sois ja rabades ning voolavad madalate kallastega soises maastikus. Vaba veejõu kasutamiseks on tingimused ebasoodsad, sest suurema erivõimega jõeosadel madalate kallaste tõttu on veepaisutus raskendatud. Veejõukasutamise seisukohalt pakub teatud huvi jõuste alamjooksul, maantee silla lähedal, võimsusega kuni 300 HJ. Suuremat tähtsust veejõukasutamise seisukohalt evib Pärnu jõgi. Selle jõe keskjooksul leidub rida osi koondatud kukkumisega, milliseid osaliselt juba kasustatakse veejõuks. Peale Navasti jõe suubumist Pärnu jõkke suureneb tunduvalt voolukogus ja osadel koondatud kukkumisega suureneb juba saadav veejõud. Kasutamisele võiks tulla jõuste Leevi asunduse kohal 2500 HI 50% voolukoguse juures, teine jõuste Taali asunduse kohal 1300 HJ 50% voolukoguse juures. Kasari kui ka Pärnu jõel puuduvad looduslikud tagavarabasseinid ja madalvee ajal langeb voolukogus tunduvalt. Seepärast on ka neil jõgedel 50%- ja 95%-voolukoguste suhe ebasoodus. Teatavat mõju vee-tagavarade tagasihoidmise mõttes avaldavad veel sood ja metsad, kuid tuleb arvestada, et see mõju aja jooksul võib maakuivendamise tagajärjel väheneda.

Peipsi vesikonna jõgedest võiks nimetada veejõukasutamise seisukohalt Väike-Emajõe ja Suislepa (Öhnet), millised suubuvad Võrtsjärve, peale selle Suure-Emajõe lisajõgesid — Paalat ja Pedjat ning Peipsi järve suubuvaid Voo ja Piusa jõge. Väike-Emajõe ja Suislepa (Öhne) voolukogused on võrreldes teiste loendatud jõgede omiga väiksemad, kuid neil jõgedel leidub osi koondatud languga, millised evivad veejõudu kuni 100 HJ. Suurema võimsusega on Paala jõgi, eriti Põltsamaa piirkonnas, kus üksikute astmete võime tõuseb kuni 500 HJ. Ka Pedja jõel leidub osi koondatud languga, kuid madalamate kallaste tõttu ei ole olud veejõukasutamiseks siin nii soodsad nagu Paala jõel. Nimetatud neljal jõel puuduvad aga suuremad looduslikud tagavarabasseinid voolukoguste reguleerimiseks. Soodsamais oludes on ses mõttes Võhandu jõgi, mis voolab läbi Vagula ja Tamula järve Võru linna juures. Ka leidub sel jõel rida osi koondatud kukkumisega. Suurim veejõukasutamise võib teostuda Võhandu jõel Vastse-Koiola (Leevi) juures võimsusega 470 HJ. Piusa jõe võime ei ulatu Võhandu jõe võimele, ka puuduvad sel jõel looduslikud tagavarabasseinid; seepärast pakub ka viimane jõgi väiksemat huvi veejõukasutamise seisukohalt.

Eesti jõestiku koguvõimet aasta keskmise voolukoguse juures hinnatakse 170.000 HJ, kuid see arv nõuab täpsustamist. Andmed selle kohta, kuidas voolukogus meie jõgedes aasta jooksul muutub ja milliseis väärtus, ei ole veel küllalt täiuslikud, sest vaatlusaeg ei ole veel küllalt pikk, ka tuleks täiendada veemõõtjate arvu ning täiendavalt registreerida voolukoguseid jõeosadel, millised pakuvad veejõukasutamise seisukohalt erilist huvi. Jõukomitees on iga Eesti jõe kohta koostamisel kataster kasustatud ja kasutamiskõlblikest, kuid senini kasustamata, veejõududest.

2. Veejõudude senine kasustamine.

Eesti Rahvusliku Jõukomitee poolt kogutud andmeil on Eesti jõgedel ülesseatud veejõumasinate arv ja nende võimsused järgmised:

Andmeist nähtub, et meil on võrdlemisi suurel arvul väiksema võimsusega veejõumasinaid, nimelt

Veejõumasinate ositumine võimsuse järgi.

	Veeturbiinid		Veerattad		Veejõuseadmeid kokku	
	arv	koguvõimsus	arv	koguvõimsus	arv	koguvõimsus
Võimega kuni						
10 HJ	234	1 522	195	1 030	429	2 552
11—20 „	162	2 477	20	282	182	2 759
21—50 „	88	2 752	2	50	90	2 802
51—100 „	9	735	—	—	9	735
101 ja rohkem	37	24 688	—	—	37	24 688
Kogusummas	530	32 174	217	1 362	747	33 536

701 üksust võimsusega kuni 50 HJ. Suurema võimsusega (üle 50 HJ) üksusi on ainult 46.

Asukoha järgi on veejõumasinaid koguvõimsuselt peamiselt Virumaal (61%) ja Harjumaal (16%), järgnevad Pärnu-, Võrumaa ja Tartumaa, teistes maakondades on veejõudude kasutamine võrdlemisi väike. Kõige rohkem veejõuseadmeid on Võrumaal.

Veejõumasinate ositumine asukoha järgi.

	Üksuste arv	HJ
Virumaal	104	20476
Harjumaal	77	5500
Pärnumaal	77	1782
Võrumaal	146	1547
Tartumaal	113	1418
Teistes maakondades	130	2813

Väiksemate seadeldiste võimsus moodustab 30% veejõudude koguvõimsusest. Väiksemaid veejõuseadeldisi kasustatakse peamiselt teraviljajahvatamiseks jahuveskites (jahuveskites 599 üksust ehk 75% üksuste koguarvust 6906 HJ-ga), villakraasimiseks ja -ketramiseks ning laualõikamiseks. Keskmise ja suurema võimsusega veejõuseadeldised on rakendatud tekstiiltööstuses, paberitööstuses, avalikkudes elektrijõujaamades ja mõningais teistes tööstustes.

Kuigi võrreldes teiste jõuallikatega on Eesti veejõud kasustatud võrdlemisi rahuldavalt, ei evi meie kasustatud veejõud, võrreldes teiste jõuallikatega, veel küllaldaselt suurt tähtsust. See on seletatav seega, et meie veejõude ei ole senini võetud plaanikindlalt kasutamisele.

3. Kasustamata veejõudude tegevusserakendamine.

Kasustamata veejõu pooltest seisab esikohal Narva jõgi. Kasustamata jõuste on Narva jõe ülemjooksus Omuti küla juures võimsusega kuni 15.000 HJ. Rahvamajanduslikult on aga kasulikuma asuda esijärjekorras suurema Narva jõe jõuastme Narva linna juures täiuslikumale kasutamisele. Praegu kasustatakse vaid Narva kose võimsust, kus on installeeritud 16.892 HJ, mis on aga rakendatud tööle vaid osaliselt. Uue veejõujaama ehitusel tuleksid kasutamisele peale kose ka allpoolasuvad karestikud. Säärane jõujaam suudaks anda 9 kuu jooksul aastas 60.000 HJ, kuna aga madala vee ajal väheneks see miinimumini — 20.000 HJ. Tehniliselt oleks võimalik ehitada välja ka Narva veejõu alamaste — kosest kuni Narva linna sillani — omaette. Sellise jõujaama võimsus oleks 40.000 HJ. 6 kuu jooksul, mis langeks madala vee ajal miinimumini — 10.000 HJ.

Veejõujaama ehitus Purtse jõe alamjooksu (1100 HJ) tuleks kaalumisele alles teises järjekorras, sest kui põlevkivitööstus on arenenud nii kaugele, et ta õigustab veejõujaamade suuremat väljaehitamist, on kasulikum varustada põlevkivitööstuse piirkonda ühest suuremast veejõujaamast, Narva jõelt.

Kasutamisele võib tulla ka Kunda jõe alamjooks, kus võiks tulla ehitusele veejõujaam võimsusega 1000 HJ, kusjuures on võimalik luua suuremat tagavarabasseini, kindlustades seda võimsust 9 kuu jooksul. Kunda jõujaam võiks omada tähtsust peamiselt kohaliku tööstuse jaoks.

Kasutamata veejõudu leiab ka Keila ja Piirita jõel.

Eristatavaid jõuallikana omavad L.-Eesti jõed. Esijärjekorras võiks tulla siin rakendamisele Pärnu jõe kasutamata veejõud, nimelt Leeviveske ja Taali asunduse kohal. Leeviveske juures võiks koondada ühte jõujaama 2500 HJ, mis võimsus oleks kindlustatud 6 kuu jooksul, kuna madala vee ajal nõuaks võimsus täiendamist soojusjõujaamast. Reservide küsimus laseb end ka siin lahendada kõige otstarbekamalt mitme jõujaama (vee- ja soojus-) töötamise juures ühisel võrgul.

Suislepa ja Väike-Emajõe veejõudu võiks kasutada lähema ümbruskonna varustamiseks energiaga. Nii on Tõrva linna juures üks kasutamata aste võimsusega 100 HJ, kuna V.-Emajõel saaks Restu asunduse juures koondada mitmesajalise hobujõu veejõudu.

Paala jõel laseb end koondada veejõud Kamari veski juures Põltsamaa lähedal, võimsusega kuni 500 HJ, mida võiks rakendada tööle Viljandimaa varustamiseks elektriga ühisel võrgul Ulila turba jõujaamaga.

Suurimaid väljavaateid pakub Võhandu jõe veejõu koondamine ühte suuremasse astmesse Vastse-Koiola juures, kus võiks ehitada jõujaama võimsusega 470 HJ 6 kuu jooksul miinimumi juures 195 HJ. Pikema jõukanali läbiviimisel võiks nimetatud kohal saavutada veelgi suuremat jõudu Võhandu jõe jõujaam töötaks ülemaalisel elektrivõrgul L.-Eesti varustamiseks energiaga.

Ülemaalise elektrifitseerimisplaani koostamisel arvestatakse ka veejõudu, kusjuures veejõudude väljaehitamine, samuti nagu elektrifitseerimine, võib toimuda ainult aja jooksul, järk-järgult, vastavalt tööstuse arengule ja rahvamajanduse tõusule. Veejõudude väljaehitamine rajatakse järgmisele skeemile:

1. P.-Eesti, Narvast kuni Tapani ühes põlevkivitööstusrajooniga kuulub tulevikus Narva veejõujaama varustuspiirkonda, kusjuures see jõujaam võib tulla väljaehitamisele vastavalt tööstuse arenemisele. Edaspidi oleks võimalik anda üle Narva veejõujaamast energiat ka Tallinna, täienduseks olevaile soojusjõujaamadele, millised jääksid osaliselt reservi.

2. Lääne-Eesti varustajaks tuleks Pärnu jõe Leevi jõujaam, mis töötaks ühisel võrgul turbajõujaamaga, kas Ellamaa või uue ehitatava (Lavassaare või Viluvere rabal).

3. L.-Eesti varustamiseks võib tulla väljaehitamisele Võhandu jõe jõujaam, Vastse-Koiola (Leevi) juures, mis töötaks ühisel võrgul Ulila turbajõujaamaga.

4. Väljaehitamisele kuuluks rida väiksemaid veejõude, alates 30 HJ, elektrijõujaamadeks kohtadel, millised asuvad kaugel ülemaalisest elektrivõrgust, et varustada sealt lähemat ümbruskonda elektriga.

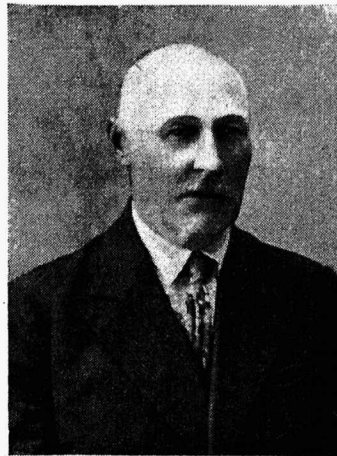
Ühingu tegevusest

Veskite komisjon

Uute veskite asutamise keeluga ühenduses V. Valitsuse poolt Majandusministri ettepanekul moodustatud veskite komisjoni kuuluvad Majandusministeeriumist van. tööstusinspektor A. Kitsnik esimehena ja liikmetena kontrolör E. Selart, Rahv. Jõukomiteest ins. E. Kuusre, Põllutöökojast agr. F. Sööt, Põllutöoministeeriumist sekr. P. Väljataga ja Kaubandus-tööstuskojast nõunik P. Huik. Komisjoni tegevusest on lubatud vajaduse korral informatsiooni saamiseks osa võtma kutsuda ka Üler. Veskipidajate Ühingu esindaja. Komisjon on juba juulikuust tegevusse astunud.

Teine üleriiklik veskipidajate päev ja Ü. Veskip. Ühingu peakoosolek Viljandis

Laupäeval ja pühapäeval, 30. ja 31. juulil s. a. peeti Viljandis Üler. Veskipidajate Ühingu korraldusel teine üleriiklik veskipidajate päev, mille esimese osa moodustasid ettekanded, teise osa ühingu peakoosolek ja kolmanda osa tutvunemine Viljandi linna ja Viljandimaa veskitega.

Jaan Oldt, „Rundso“ veski om. Tartumaal, Üler. Veskipidajate Ühingu abiesimees.

Päeva avas Üler. Veskipidajate Ühingu esimees V. Tamman. Juhatusse valiti A. Kahk, Leebikust, Valgamaalt, J. Schwede, ja H. Peips Viljandist. Kaubandus-tööstuskoja poolt tõi terivitusi Koja nõunik hra P. Huik.

Esimesena refereeris Jõgeva Sordikasvanduse juhataja agr. M. Pill Toittravilja standardsortidest ja nende omadustest möldri seisukohalt. Teisena oli ettekanne dipl. ins. H. Tults'ilt jahusortide määramise ja standardiseerimise küsimusest. Referaatidele järgnesid elavad läbirääkimised, mille kestel tunnustati üksmeelselt, et veskipidajatel tuleks propageerida põllumeeste seas paremate teraviljasortide tarvitamist, mis aitaks kaasa standardsortide väljakujunemisele ja teiseks tuleks asuda ka tööle jahusortide määramise ja standardiseerimise alal. Viimase küsimuse käsitamiseks ja lahendamise töödeks valiti päeva poolt komisjon järgmistest isikutest: agr. M. Pill Jõgevalt, ins. H. Tults Tõrvast, E. Siil Rakverest, E. Adamson Juurust, A. Käärik Viljandist ja A. Silvere Jõgevalt. Peale selle kuulub komisjoni ka ühingu esimees.

Järgnesid ettekanded E. Etty'lt nisu ja rukki jahvatamisest väikeveeskis ja Koja nõunik P.

Huik'ilt uuematest kavatsustest sotsiaalseadusandluse ja maksustamise alal.

Üler. Veskipidajate Ühingu peakoosoleku avas k. 7 õht. ühingu esimees V. Tamman, juhatusse valiti A. Kahk, Leebikust ja R. Siil, Rakverest. Koosolek võttis vastu 25 uut liiget ja kinnitas ühingu kodukorra. Otsustati kutsuda ellu ühingus villaveskite (villa kraasimise ja ketruse tööstuste) ja saeveskite sektsioonid. Villaveskite sektsiooni juhatusse valiti J. Schwede, Viljandist, A. Kahk, Leebikust Valgamaalt ja A. Kask, Väike-Maarjast. Saeveskite sektsiooni juhatusse valiti K. Ruubel Karksist, Pärnumaal, E. Adamson Juurust, Harjumaal ja P. Pentre Järva-Jaanist.

Viljandi veskitega tutvuneti laupäeval peale ettekandeid. Pühapäeval järgnes ringsõit Põltsamaale ja Jõgevale, kus tutvuneti veskitega ja Jõgeval ka Sordikasvandusega. Osavõtjaid päevast oli 104 veskipidajat.

Majanduslik ringvaade

Tänavune viljasaak

Riigi Statistika Keskbüroo põllumajanduskorrespondentide poolt tehtud hinnang 15. sept. annab andmeid k. a. viljasaakide kohta.

Rukki saagi hinnang näitas paranemist võrreldes eelmise kuuga. Äsjase hinnangu järele hinnatakse rukkisaaki 2,1 kv-le ha-lt, mis on ainult 4 prots. vähem viimase 10 a. keskmisest.

Rukkikasvupind oli tänavu 147.780 ha, mille järele rukki kogusaak tõuseb 179.000 tonnile. Mihuselt on tänavune rukis rahuldav. Kohati on küll tera peenike, kuid mahukaal on kõrge.

Talinisu saaki hinnatakse samuti nagu rukkilgi kõrgemalt kui kuu varem. Septembris tõusis talinisu saagihinnang riigikeskmiselt 13,3 kv-le ha-lt. Taliniskasvupind suurenes tänavu tunduvalt (12,3 prots.), mistõttu ka kogusaak ületab viimase 10 a. keskmise. Viimase 10 a. keskmiselt saadi talinisu ca 23 tuh. tn., kuna tänavune talinisu kogutoodang tõuseb üle 36.000 tn., s. o. 57 prots. suuremaks. Mullu oli hea talivilja-aasta, seepärast jääb tänavune saak sellest pisut madalamaks. 1937. a. saadi talinisu üle 37.000 tn.

Suvised viljade kasvuperiood kujunes tänavu ilmastikuoludelt soodsamaks, kui mullu. Seetõttu näitavad ka tänavused suvised saagihinnangud palju kõrgemaid saake, kui aasta varem. Võrreldes eelmise kuuga jäi suvised viljade saagihinnang peagu samaks üleriiklikus ulatuses, küll oli väikesi muudatusi aga eri maades.

Suvinisu saaki hinnati aug. 11,0 kv-le sept. hinnangul kujuneb see 10,8 kv-le. Võrreldes viimase 10 a. keskmisega on viimane (sept.) hinnang 11 prots. kõrgem. Suvinisu kasvupind oli tä-

navu 42.290 ha, keskmise saagiga 10,8 kv. ha-lt kujuneb suvinisu kogusaak tänavu 45.600 tn-le.

Olgugi et suvinisu kasvupind näitas väikest langust, kujuneb kogusaak kõrgema ha saagi tõttu tunduvalt suuremaks kui aasta eest. Mullu saadi suvinisu 38.200 tn. Suvi- ja talinisu saadakse tänavu kokku äsjase hinnangu alusel 81.600 tn. eelmise aasta 75.800 tn. vastu, s. o. 7,8 prots. rohkem.

Toittraviljade kogusaak kokku viimase hinnangu järele kujuneb üle 260.000 tn., kuna mullu saadi toittravilja kokku üle 287.000 tn. Seega on kahanemine siin ainult 27.000 tn.

Odrasaagi hinnang jäi möödunud kuu hinnanguga võrdses — 109 prots. viimase 10 a. keskmisest ehk 10,6 kv. ha-lt. Võrreldes eelmise aasta samaaegse hinnanguga, on tänavune odrasaagi hinnang tunduvalt kõrgem.

Odra kasvupind oli tänavu 87.730 ha ja odra kogusaak kujuneb 93.000 tn-le. Mullu saadi odra 80900 tn., seega oleks tänavune odra kogusaak 15 prots. suurem.

Kaera saaki hindavad korrespondendid 112 prots viimase 10 a. keskmisest, mis on võrdne eelmise kuu hinnanguga. Viimase 10 a. keskmiselt saadi kaera 9,6 kv. ha-lt ja tänavu hinnatakse 10,7 kv-le. Käesolevate andmete järele kujuneb kaera kogusaak 159.600 tn-le mulluse 139.100 tn. vastu, s. o. 14,7 prots. suuremaks

Kogutoodangu suurenemist põhjustab ühest küljest keskmise ha saagi tõus, kuid teisalt ka kasvupinna suurenemine. Kaera kasvupind suurenes tänavu 2,8 prots.

Segavilja saagi hinnang võrreldes eelmise kuuga paranes paari punkti võrra. Aug. loodeti

segaviljasaaki kujunevat 111 prots. viimase 10 a. keskmisest ja sept. hinnati 113 prots-le. Riigikeskmiselt kujuneb segavilja saak 12,3 kv. ha-lt. Mullusel samaaegsel hinnangul hinnati segavilja saaki 11,6 kv-le ha-lt ja lõplikel andmeil saadi 11,2 kv.

Segavilja kasvupind näitas väikest suurenemist tänavu, seega kujuneb kogusaak suuremaks, kui aasta varem. Mullu saadi segavilja 90.300 tn. ja äsjase hinnangu järele loodetakse segavilja kogusaaki kujunevat 103.700 tn-le, s. o. 14,8 prots. suuremaks mullusest.

Viljade kasvupind

Põllumaa-alala on viimasel aastakümnel suurenenud järjekindlalt. 1929. aastal oli põllu- ja aiamaad 1.032 tuh. hektaari ja 1938. aastal 1.100 tuh. hektaari, suurenemine seega 7 protsenti. Ka viljade kasvupinnas on märgata suurenemist. Viljade kasvupind oli 1929. aastal 807.100 hektaari ja 1938. aastal 889.200 hektaari, suurenemine 11 protsenti. Viljade kasvupinna suurenemine on protsendiliselt suurem kui põllumaa üldine suurenemine, kuid see ei ole toimunud sellise järjekindlusega.

Tänavu näitas söödaviljade pindala tõusu, tõustes 321.258 hektaarile, suurenedes seega 2 protsenti.

Toiduteraviljade pindala suurenes samuti eelmise aastaga võrreldes, kuid see suurenemine oli väiksem kui söödateraviljal. Toiduteraviljade pindala tõusis möödunud aasta 225.369 hektaarilt 226.745 hektaarile, seega 0,6 protsenti.

Teraviljade kasvupind kokku näitas mullusega võrreldes seega tunduvalt suurenemist, tõustes 539.823 hektaarilt 548.003 hektaarile, seega 1,5 protsenti.

Rukkikasvupind tänavu oli 147.880 hekt., olles seega pisut väiksem kui mullu, mil rukkikasvupind oli 148.902 hektaari. Rukkikasvupinna vähenemine on väga väike.

Nisukasvupind näitas kogusummas suurenemist, tõustes möödunud aasta 68.013 hektaarilt tänavu 69.682 hektaarile. Nisukasvupinna suurenemist põhjustas taliniskusavupinna suurendamine. Viimane tõusis möödunud aasta 24.381 hektaarilt 27.392 hektaarile, seega 12 protsenti. Suviniskusavupind näitas seevastu vähenemist 43.632 ha-lt 42.290 ha-le ehk 3 protsenti.

Odrakasvupind näitas tänavu väikest vähenemist võrreldes mullusega. Odrakasvupind vähenes eelneva aasta 89.130 hektaarilt 87.728 hektaarile ehk 1,6 protsenti. Odrakasvupind moodustab tänavu 8,2 prots. kogu põllupinnast.

Kaerakasvupind näitas tänavu taas tõusu, tõustes möödunud aasta 144.810 hektaarilt 148.906 hektaarile ehk 2,8 prots. Kaerakogupind osutus suuremaks ka võrreldes viimase 10 aasta keskmisega. Tänavune kaerakasvupind oli 2,8 prots. suurem viimase 10 a. keskmisest.

Segaviljakasvupind on viimaseil aastail suurenenud peagu järjekindlalt ja seda võime öelda ka tänavuse aasta kohta. Segaviljakasvupind suurenes möödunud aasta 80.514 hektaarilt 84.624 hektaarile, seega 5 prots., mis on ka 5 prots. suurem viimase 10 a. keskmisest kasvupinnast.

Tatra-, herne-, oa- ja läätseskasvatamine omab väiksemat tähtsust ja nende pindalad võrreldes loetletud viljadega on hoopis väikesed. Tatart, hernest, uba ja läätses oli tänavu kokku 9.283 hektaari möödunud aasta 8.454 hektaari vastu, seega 9,8 prots. rohkem.

Riigi Statistika Keskbüroo märgib, et rukki ja nisu hinna kindlustamine ja realiseerimisvõimaluste loomine valitsuse poolt on meie põllumajandusele olnud olulise tähtsusega toiduteraviljade kasvupindade säilitamise mõttes, kuna vastasel korral oleksid kasvupinnad vähenenud miinimumini. Eriti on ilmnunud toiduteravilja hinna kindlustamise tähtsus käesoleval aastal, mil nisu ja rukki hind maailmaturul on näidanud tunduvalt nõrgenemist. Kokkuvõttes võib öelda, et käesoleva aasta toiduteravilja ja lina kasvupindade kujunemine näitab kujukalt, kui võrd tähtis on otstarbekohane riiklik hinnapoliitika ja realiseerimisvõimaluste loomine.

Teravilja hind

Vabariigi valitsus oma koosolekul 12. augustil otsustas kinnitada Riigi Viljasalve nõukogu otsuse samast päevast, määrates ühtlasi vilja kokkuostu hinnaks rukkile 16 senti, liitri kaalu 700 gr. juures ja nisule 22 senti, liitri kaalu 770 gr. juures.

Viljahinna küsimuse vastu valitses põllumeeskonnas mõnda aega elav huvi. Kuna maailmaturul on käesoleval aastal viljahinnad suuresti langenud, ruki 8—9 senti ja nisu 10 senti ümber kg, siis kardeti, et ka meil määratakse viljahinnad möödunud aastast madalamad, mis aga ei oleks vastanud meie tootmiskuludele. Mis puutub vilja tootmiskuludesse Eestis, siis oli see käesoleval aastal koguni tõusnud, eriti tööpalkade arvel, kusjuures on kallinenud ka masinriistad ja kunstväetis. Seetõttu hakati mitmes konvendis nõudma, et viljahind peaks koguni möödunud-aastasest kõrgem olema.

Vabariigi Valitsus, kinnitades Riigi Viljasalve ettepanekuid, on aga asunud keskteele. Põllumajanduse kaitse seisukohalt ei ole mindu kaasa maailmaturu hindadega ning ühtlasi ei ole aga ka hindu möödunud aasta tasemelt kõrgendatud, kuna see ei oleks olnud rahvamajanduslikult otstarbekohane. Sest viljahinna väikeselegi tõstmisele oleks järgnenud teatav tõus elukalliduses, mis oleks tulnud kahjuks tarbijale ja kaudselt kahjustanud ka põlumehe seisukorda.

Jättes viljahinnad eelmise aasta tasemele, on valitsus seega keskteed minnes arendanud hinnapoliitikat õiges suunas, arvestades nii põllumajanduse kaitset kui ka rahvamajanduse üldhuvisid.

Nisu kasvatamise küsimus

Viljahinna kindlaksmääramisel on veel eriti üles kerkinud nisu kasvatamise küsimus. Nagu selgub andmeist nisu külvipinna kohta, on meil nisu kasvatamine viimase 8 aasta jooksul kasvanud pea kahekordseks — 36.000 hektaarilt 1930. aastal on tali- ja suvinisu kasvupind käesoleval aastal tõusnud 69.700 hektaarile, mis on möödunud aastast kasvupinnast 2½% võrra suurem ja ühtlasi rekordne. Sellelt kasvupinnalt loodetakse üle 80.000 tonni saaki. Kuna aga meie aastast tarvitust arvestatakse 70.000 tonnile.

Seetõttu oli kuuldavasti Riigi Viljasalve ettepanekuis asutud seisukohale, et nisu hind oleks möödunud aastast sendi võrra madalam, mis oleks põlupidajatele olnud meeldetuletuseks, et nisu külvipinda enam ei laiendataks. Vabariigi Valitsus on siiski pidanud otstarbekohaseks jääda eelmise aasta hinna juurde, arvestades seejuures, et nisu külvipinna suurenemist enam ei tule.

Käitiste registreerimine tööinspektsioonis

Järelevalvet töökaitse ja sotsiaalkindlustuse seaduste täitmise üle teostab teatavasti tööinspektsioon (vanem tööinspektor ja eriülesannetega ning jaoskonna tööinspektorid ühes abidega). Et tööinspektsioonil oleks võimalik teostada järelevalvet, selleks näeb vastav määrus (RT 1920, 197/198) ette, et kõik tööstuslikud ettevõtted tulevad kahe päeva jooksul nende tegevuse algusest alates registreerida vastava jaoskonna tööinspektori juures. Selle registreerimiskohustuse alla kuuluvad kõik käitised, kus töötab vähemalt üks palgaline töötaja, olgu siis viimane abiline, õpilane, tööline või kuidagi teisiti nimetatud isik. Registreerida tulevad sellised käitised kahe päeva jooksul sellest momendist alates, mil sinna tuli tööle mõni palgaline töötaja. Käitise tööinspektori juures registreerimata jätmise pärast ähvardab tööandjat karistus kriminaalseadustiku § 122 järgi kuni ühekuise arestini või rahatrahviga kuni 100 kroonini.

Kuna tööliste kindlustamine haiguste ja tööõnnetuste vastu toimub teatavasti tööinspektori kaudu, siis on käitise registreerimisel suur eluline tähtsus, sest kui käitis pole tööinspektori juures registreeritud, ei saa viimane seda loomulikult arvata ka haigekassa ega kindlustusühisuse alla, kui selle käitise töölised seaduse järgi kuuluvad kindlustamisele haiguste ja tööõnnetuste vastu.

Peale ülaltähendatud käitiste tulevad tööinspektori juures registreerida kõik reheapsumasinad (Põllumajanduses tööõnnetuste vältimise määrus, § 23), kusjuures registreerimise teadanne peab sisaldama reheapsumasina omaniku nime, perekonnanime, elukoha, reheapsumasina erinimetuse (firma), reheapsumasina alalise asukoha ja kas reheapsumasin on pealt või otsast söödeta. Ka reheapsumasina mitteregistreerimine on karistatav kuni ühekuise arestiga või rahatrahviga kuni 100 krooni.

Tööliste registreerimine haigekassas

Haiguskindlustamisele alluvad, s. t. kuuluvad haigekassade alla kõik vabrikud, tehased, käsitöökodad, mäetööstused, mäetööstuslikud käitised, laevasõidu käitised sisemistel veeteedel (jõgedel, kanalitel, siseveeteedel ja järvedel), tänavraudtee ja ehituskäitised, kus töö kestab üle ühe nädala ja kus on alaliselt tööl mitte vähem kui viis töölisi, kuna tööinspektorite juures asuvad kinnitusametid võivad haigekassa alla arvata ka neid käitisi, kus töötab vähem kui viis töölisi. Viimatinimetatud õigust on kinnitusametid viimasel ajal ka järjekindlalt ja ilma erandita kasutanud, nii et võib öelda, et praegu kuuluvad tegelikult haiguse vastu kindlustamisele kõik tööstuslike käitiste töölised, s. t. kõik eeltähendatud käitised tööliste arvule vaatamata kuuluvad haigekassade alla.

Vahe seisab ainult selles, et käitised, kus töötab vähemalt viis töölisi, kuuluvad juba seaduse järgi haigekassa alla ja kui nad ise oma töölisi ei ole haigekassas registreerinud, siis võib tööinspektor teha selleks vastava ettekirjutuse. Need käitised aga, kus on alla 5 töölise, ei ole seaduse järgi otseselt kohustatud oma töölisi haigekassas registreerima ja ka tööinspektor ei saa selleks teha vastavat ettekirjutusi, see kohustus tekib alles siis,

kui kinnitusamet on selle käitise arvanud haigekassa alla ning tööinspektor on käitise valdajale teatanud sellest allaarvamisest. Kinnitusameti koosolekuid peetakse tavaliselt kord üle kahe kuu.

Muidugi võivad ka nende käitiste valdajad, kus tööl alla 5 töölise, hakata vabatahtlikult enne kinnitusameti otsust täitma oma kohustusi haigekassa vastu, s. t. registreerida oma töölised haigekassa liikmeks, kui haigekassa on sellega nõus. Sundida aga enne kinnitusameti otsust ei saa ei selle käitise valdajat oma töölisi haigekassas registreerima ega ka haigekassat sellist registreerimisteadet vastu võtma.

On käitise valdaja saanud tööinspektoriilt teate tema käitise tööliste haigekassa alla arvamise kohta, siis on ta kohustatud seitsme päeva jooksul selle teate saamisest arvates esitama haigekassale teateid vastava kindla vormi kohaselt (vorm nr. 1) selle kohta, kes olid tema käitises tööliste sel päeval, millist päevast alates tööinspektori teate kohaselt tema käitise töölised on arvatud haigekassa alla kuuluvaks (RT 1935, 3, 17). Samuti tuleb seitsme päeva jooksul sama vormiga (nr. 1) teatada haigekassale igast hiljem käitise teenistusse võetud töolisest.

Lahkub aga tööline käitise teenistusest, siis tuleb sellest teatada haigekassale kolme päeva jooksul (vorm nr. 3), arvates töölepingu murdmise (lõpparve saamise) päevast. Peale tööliste töölevõtmise ja töölt vallandamise tuleb haigekassale regulaarselt teatada veel vastava vormi kohaselt (vorm nr. 2) tööliste palgalepingu kohaselt maksetav töötasu ja haigekassale kuuluva maksu summa (6 protsenti töötasust); teade tuleb esitada 7 päeva jooksul, arvest. tööliste töötasu väljamaksmise tähtpäevast. Vastavaid teateid esitamiseks ettenähtud vorme võib saada Üldhaigekassalt.

Kuna need teated on haigekassa korraliku ja seadusepärase funktsioneerimise aluseks, siis on väga oluline, et neid teateid antaks tööandjate poolt korralikult ja hiljemalt ülaltähendatud tähtaegadel, sest vastasel korral ei saa haigekassa neile tööliste-liikmetele, kelle kohta teated esitamata, anda alati kindlas ettenähtud korras arstiabi ja abiraha. Teadete mitteesitamine või hilinenud esitamine on karistatav rahatrahviga kuni 200 krooni (Kr. S. § 354, lõik 1).

Teadete esitamisel peaksid tööandjad eriti silmas pidama seda, et esitatud teated oleksid täpselt õiged, näit. et töölise tööle tuleku ja töölepingu lõpetamise ajad oleksid täpselt õiged, et vorm nr. 2-ga oleks näidatud täpselt kogu töölisele makstud palk ja et haigekassas oleksid registreeritud ainult need töölised, kes sinna kuuluvad, s. t. kõik palgalised isikud (töölised, õpilased, meistrid, kantseleiametnikud, õövahid, autojuhid jt.), kes seisavad tööstusliku käitise teenistuses, mitte aga näit. tööandja isiklikud majateenijad, temale kuuluva põllumajandi põllutöölised ja need õpilased, kes palka ei saa ei rahas ega natuuras.

Kui tööandja ei ole esitanud õigeid teateid, vaid on näit. tööliste tööloleku päeva näidanud valesti, tavaliselt muidugi hilisema tegelikust tööleoleku ajast, või ei ole andnud üles kogu tööliste makstud palka, vaid ainult osa sellest, näit. jätanud natuurapalka üles andmata, või on registreerinud haigekassa liikmeks töölise, kes sinna ei pida kuuluma, siis see ei ole enam lihtne üleastumine, vaid kuritöö ja sellise valeteadete saatmise eest on karistusena ette nähtud vangimaja kuni kuue kuuni (Kr. S. § 354, lõik 2.), kusjuures

selle kuritöö eest pole üldse võimalik määrata rahatrahvi, vaid kõige kergema karistusena võib kohtuniku äranägemisel tulla arvesse arest tingimusi.

Siinjuures tuleb märkida ka seda, et valeteadete andmise juures ei ole tähtis, kas tööandja või vastutav juhataja, kes need teated andnud, on sellega kasu saanud või mitte, sest selle kuriteo teokoosseisu olemasoluks ei ole vaja mingisugust kasusaamise sihti (Riigikohtu Krim. Os. otsus 8. dets. 1937. a. nr. 617).

Tegelikult elus tuleb kahjuks veel küllalt ette juhtumeid, kus üldse töölisi ei registreerita haigekassas või registreeritakse suure hilinemisega või antakse registreerimisel töölise tööletuleku kohta üles vaheaeg, samuti neid juhtumeid, kus lubamatult suure hilinemisega esitatakse teateid palgasummade kohta valeteadeteid.

Selle küsimuse lõpul olgu veel märgitud, et haigekassale alluvad kõik haigekassa alla arvatud käitise töölised selle käitise haigekassa alla arvamise või töölise tööletuleku päevast arvates, kui see tööline saab käitises tehtava töö eest mingisug. tasu, kusjuures ei ole oluline, kas see tööline on proovi peal või on temaga juba sõlmit. kindel leping, kas ta töötab ainult päeva või kaks või pikemat aega, kas ta on õpilane või tööline ja kas ta töötab käitise ruumis või väljaspool käitist.

Samuti kui töölised, kuuluvad haigekassa alla ka tööstusliku käitise teenistuses seisvad kantseleiametnikud ja muu juhtiv palgaline personaal. Haiguskindlustuse suhtes loetakse tööandja töolisteks ka artellide liikmed, kui artell ei tegutse juriidilise isikuna registreeritud põhikirja alusel, s. t. tööandja peab ka selliste artellide liikmed registreerima haigekassas (RT 1928, 47, 287), nagu kõik teised käitise töölised. Sääraste artellidena töötavad meil ehituste, metsa- ning turba- ja kraavitööde alal peipsiäärased venelased.

Kui tööline töötab ühe tööandja mitmes käitises, millistest mõni kuulub haigekassa alla, mõni mitte, näit. jahuveski ja põllumajapidamine, siis tuleb tööline ikkagi arvata haigekassa alla ja tema palgana üles anda see summa, mis ta saab selle töö eest, mis ta sooritab selles käitises, mis kuulub haigekassa alla.

Töölise palk ja haigekassa liikmemaks

Teatavasti haiguskindlustuse, s. t. haigekassade alla kuuluvate käitiste töölised peavad maksma haigekassale liikmemaksu, mille suuruse määrab kindlaks haigekassa peakoosolek ühest kuni kahe protsendini töötasu summast. Praegu on vist kõigis haigekassades liikmemaksuks 2% töötasu summast. Selle töölise liikmemaksu peab tööandja palgamaksu päeval töötasust maha arvama ja ühes oma juurdemaksudega (4%) haigekassale edasi andma. Sealjuures maksab aga nõue, et nende kassaliikmete liikmemaksud, mille palk on väiksem kui 2/3 lihttöölise keskmisest päevapalgast, maksab käitise valdaja käitise summadest, s. t. nende palgast ei tohi maha võtta haigekassa liikmemaksuks eeltähendatud 2%. Lihttöölise keskmise päevapalga määrab kohalikkude andmete järgi ühe aasta peale kindlaks kinnitusamet.

Tegelikult aga eksitakse selle vastu üsna sageli, eriti pisikäitistes, võttes nende tööliste või õpilaste palgast, kes saavad alla 2/3 lihttöölise keskmisest päevapalgast, ikkagi maha haigekassa liikmemaksuks 2%. Sellest tuleks aga kindlasti hoiduda, sest esiteks võivad töölised seadusvastaselt mahavõetud liikmemaksu tagantjärele ühes protsentidega tööandjalt sisse nõuda ja teiseks tuleb sellisele teguviisile vaadata kui töölise palga vähendamisele, mille eest võidakse tööandjat karistada kuni 3-kuulise arestiga või rahatrahviga kuni 300 kr. (Kr. S. § 347).

Mitmesugust

Ristikheinajahu koostisest ja vääruslikkusest

Paljudes jahuveskites on viimaseil aastail täiendatud sisseseadet, et võimalikuks osutub ka ristikheinajahu jahvatamine. Et see tööstusala alles uudisalaks osutub, siis paljudelt asjaosalistelt veskipidajatelt nõutakse selgitusi põllupidajate poolt ka ristikheinajahu koostise ja söödavääruslikkuse kohta. Olgu sellepärast käesolevaga esitatud mõningaid lühikesi andmeid.

Ristikheinajahu ei tule võtta valgusöödana, vaid ta jääb ikkagi koresöödaks, nagu on seda jahvatamata ristikhein, ka värske ristikhein ja hekslid. Ainult heinajahu söötmine osutub soodsamaks, seda saab kasustada kodulindude ja sigade söödana läbi aasta, kuna harilikku kuiva ja kõvakõrrelist ristikheina talvel kuidagi muidu ei sigadele, veelgi vähem kodulindudele sööta ei saaks. Ka hobuste ja

kariloomade söödana sobib heinajahu paremini kasustada kui harilikul kujul.

Sigade ja kodulindude söödana on kõige kohasem noore ristikheina jahu, mida eriti neil veskipidajail arvesse võtta tuleks, kes toodavad heinajahu ka müügiks. Vähem tähtsaks osutub kultuurniitude heinast valmistatud jahu, sest et seesuguse heina koostises esinevad peamiselt kõrsheinad, mille söödaväärtus sigade ja kodulindude jaoks väikene.

Üldiselt ka ristikheinajahu jääb rohkem vanemate sugusigade täitesöödaks, kuna peekon- ja nuumsigadele seda ainult piiratud määral sööta tuleb. Nimelt mitte üle 10 prots. üldisest söödahulgast, mis moodustab päeva kohta 0,75—1,0 kg.

Mis puutub muudesse andmisse, siis ühte söötühikusse läheb head ristikheinajahu 3,2 kg. Puhta proteiini sisaldavus on heal ristikheinajahul 3,65 prots.

E. L.

*Veskimasinate
tööstus ja jahuveski*

P. Jänes

TIIGI TÄN. 61

TARTUS

TELEFON 4-99

JAHUVESKI SISSESEADEID

Altjooksuga, pealtjooksuga ja servitikiiviga veskid

Kroovimismasinaid · Igas suuruses veskikivid · Elevaatorid ja nende osad · Kõik veski raudosad · Transmissioonid ja laagrid · Valtstoolid · Plaansihtrid · Mannamasinaid · Puhastusmasinaid · Püst ja lamavad harjamasinaid · Kliilahu-tajad · Tolmufiltrid · Pesumasinaid · Automaat kivi ja lat-tidega kruubimasinaid · Tangulõikajad · Tangu- ja kruubi-sorteerijad · Aspiraatorid · Askania sihtrid

LAOS: hollandi ja kreeka veskikivi valamisma-terjal, eht šveitsi püülisiid, traat- ja tsinksõelad, kranner, kruubimasina plekid, plaansõela harjad

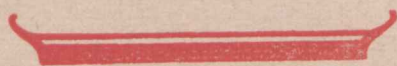
Asjatundlik ja kiire püülivaltside rihoeldamine kahel rihoelpingil vas-tavalt manna ja jahu sortidele möldrite soovi kohaelt

Jahuveski valmistab

põllupidajatele ja kaupmeestele:

Lihtjahu · Kruupe · Rukkipüüli · Kroovitud jahu · Tangu · Nisupüüli
Sõelajahu · Mannat · Puhastab seemnevilja

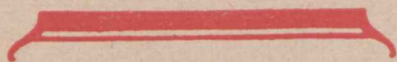
TUNNUSTATUD HEADUSES

Vastava erikokkuleppe põhjal
on meie tööstusel ainuõigus
Eestis ehitada valtstoole

MIAG

süsteemide järgi. Valtstoolide
ehitus teostub MIAG tehaste
inseneri kontrolli all.

masinaid ja täielikke

sisseseadeid

lihtjahu-, kruup-tangu
ja püüiveskitele

Hinnad ja maksutingimused soodsad.

**Valtside rihveldamine ja
lihvimine**

moodsal kiirel õlisurvega töötaval masinal,
milline on ainus sellelaadne Eestis.

VESKIMASINATE TÖÖSTUS

HANS TIELS & KO TARTU — EESTI
VAKSALI 25. TEL. 200

Tartu Linnapank

TARTUS, RAEKOJA HOONES.

Telefonid: Juhatus 11-32, üldine 2-32.

Võtab raha hoiule

jooksvale arvele, kindlale tähtajale ja kuude
viisi, makstes ajakohaseid protsente.

Annab laene

Ostab ja müüb väärtpabereid ja müüb riigi
klässifoterii pileteid.

Toimetab kõiki pangaooperatsioone

S A A D A V A L H O I U K A R B I D